

SVERIGES EKONOMI

STATISTISKT PERSPEKTIV

– FJÄRDE KVARTALET 2004 –

Ur innehållet:

Säsongmönster i KPI.....	7
Volymberäkningar för offentlig produktion	10
Uppgång för investeringarna	11
Ökad betydelse av merchanting	15
Tidig indikation om avmattning	20
Tjänsteprisindex i nationalräkenskaperna	21
Nya metoder för beräkning av IPI	23
Summary	28

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Denna webbpublikation ges ut av Analysenheten vid Avdelningen för ekonomisk statistik. Den ges ut i mars, juni, oktober och december.
Publiceras endast på SCB:s webbsida www.scb.se

Förord

I följande rapport ges en förklarande analys av konjunkturläget i ekonomin utifrån ett statistiskt perspektiv. Fokus ligger på de senaste kvartalssiffrorna, som nyligen publicerats av nationalräkenskaperna samt primärstatistiken.

Förutom att beskriva den ekonomiska utvecklingen inriktas rapporten på hur statistiken hänger samman och hur den kan tolkas. Syftet är bland annat att informera om konsistens, respektive inkonsistens mellan olika statistikresultat, för att underlätta för användarna av statistiken att tolka den så att de därmed lättare kan bedöma konjunkturläget.

Analysen i rapporten är en vidareutveckling av analyser av den ekonomiska statistiken, som Statistiska centralbyrån löpande genomför i sin roll som statistikproducent.

Enheten för ekonomisk analys vid avdelningen för ekonomisk statistik ansvarar för rapporten. Underlag, synpunkter och analyser har inhämtats från olika statistikområden vid SCB. Rapporten planeras att utkomma fyra gånger per år, dvs. i mars, juni, oktober och december.

Staffan Wahlström
chef för Avdelningen för ekonomisk statistik, SCB

22 mars, 2005

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Internationell bakgrund	4
Finansmarknaden	5
Säsongmönster i KPI	7
Hushållens konsumtion	8
Offentlig konsumtion.....	9
Fasta bruttoinvesteringar	11
Lagerinvesteringar	14
Export och import.....	15
SCB:s ledande indikatorer.....	19
Branschutveckling	19
Nya metoder för beräkning av IPI	23
Arbetsmarknaden	26
Summary	28

Sammanfattning

BNP-tillväxten bromsade in markant under fjärde kvartalet i fjol, vilket främst förklaras av en långsammare ökningstakt för industriproduktionen. Mellan tredje och fjärde kvartalet dämpades dess ökning till 0,5 procent, från de tidigare kvartalens motsvarande ökning på omkring 2 procent per kvartal. BNP-tillväxten mattades samtidigt till 0,3 procent säsongrensat för fjärde kvartalet, vilket var mindre än hälften av motsvarande takt de tre första kvartalen.

BNP-beräkningarna från produktions- och användnings- sidan för det senaste kvartalet stämde för första gången på länge relativt bra. Tidigare har användningssidan visat betydligt högre tillväxttal än produktionssidan, som då korrigerats uppåt. Denna gång låg användningssidan betydligt närmare produktionssidans utfall. Därmed blev avstämningskorrigeringarna för att få ihop BNP från båda sidor mindre än tidigare, vilket historiskt sett brukar inträffa vid en konjunkturförsvagning.

BNP växte med 3,5 procent mellan helåren 2004 och 2003, varav 0,5 procentenheter förklaras av den ovanligt stora kalendereffekten under året, med fyra fler arbetsdagar än normalt. Dessutom förklaras 0,4 procentenheter av s.k. merchanting, som tog fart under året i samband med konjunkturuppgången (se vidare sid. 15–16). Under de föregående tre åren 2001–2003 var BNP-tillväxten betydligt svagare, runt 1,5 procent per år. Både uppvarvningen och nedväxlingen under förra året förklaras av industrins utveckling.

De första indikationerna på en avmattnings för industrins ordergång märktes i SCB:s månadsstatistik redan på fjolårets julisiffror. Vi har i tidigare rapporter pekat på att orderstatistiken under lång tid systematiskt legat något före företagens svar om ordergången i Konjunkturbarometern. Därmed kunde antas att en dämpning i ordergången skulle komma även i Konjunkturbarometern med viss fördröjning. Det gjorde den också med ca två kvartals eftersläpning.

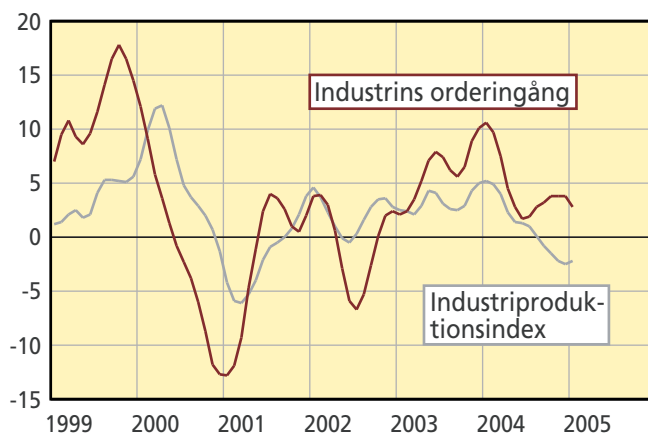
Månadsstatistiken över industriproduktionen har sedan september 2004 visat minustal. Uppräknat i årstakt visade industriproduktionsindex minus 2,2 procent för januari i år. Nu beräknas IPI med nya metoder, som stämmer bättre med industriproduktionen enligt nationalräkenskaperna (se vidare sid. 23).

Industrins kapacitetsutnyttjande har under det senaste året legat nära taket för den produktion som är möjlig med befintlig produktionskapacitet. Investeringarna kommer normalt igång med en viss eftersläpning efter att konjunkturen bottnat och inlett en uppgångsfas. Industrins investeringar steg förra året med endast 1,2 procent och kom igång senare än vad investeringsenkäten tidigare indikerat, dvs. först fjärde kvartalet märktes en mer markerad uppgång. Både maj- och oktoberenkäten hade förutspått en uppgång

för helåret på ca 5 procent. De totala fasta bruttoinvesteringarna steg med 5,1 procent 2004. Investeringarna tog fart fjärde kvartalet i fjol och bidrog med 1,5 procentenheter till BNP-tillväxten på 2,8 procent.

Industrins ordergång och produktion

Förändring från föregående månad, uppräknat till årstakt. Procent

Källa: SCB

Data t.o.m. januari 2005

Bidraget från nettoexporten krympte fjärde kvartalet, till 0,7 procentenheter från betydligt starkare bidrag tidigare under året. Exportens ökningstakt var något lägre, medan importökningen accelererade.

Hushållens konsumtionsutgifter gav ett BNP-bidrag på 0,8 procentenheter fjärde kvartalet, vilket var ett något mindre bidrag än tidigare under året. Konsumtionsökningen låg på knappt 2 procent fjärde kvartalet, vilket var i paritet med genomsnittet för både 2004 och 2003. Offentlig konsumtion drog ned BNP-tillväxten fjärde kvartalet, med 0,2 procentenheter. Sysselsättningen inom offentliga myndigheter minskade fjärde kvartalet, liksom under större delen av 2004 jämfört med motsvarande period 2003.

Trots den dämpade tillväxten under fjärde kvartalet var produktivitetstillväxten fortsatt hygglig. Sysselsättningen mätt både i antal personer och i antal kalenderkorrigerade arbetade timmar minskade jämfört med motsvarande period föregående år. Även jämfört med tredje kvartalet minskade sysselsättningen, säsongrensat. Det innebär en fortsatt tendens till att sysselsättningens eftersläpning efter en konjunkturvändning uppåt blivit successivt längre sedan 1990-talet.

Mot bakgrund av den ovanligt stora kalendereffekten på BNP och arbetade timmar under 2004 bör produktivitetstillväxten beräknas även utifrån kalenderkorrigerade tal och inte enbart de okorrigerade talen. Det var två fler arbetsdagar fjärde kvartalet än normalt. För näringslivet steg produktiviteten då kalenderkorrigerat, med 2,9 procent.

Internationell bakgrund

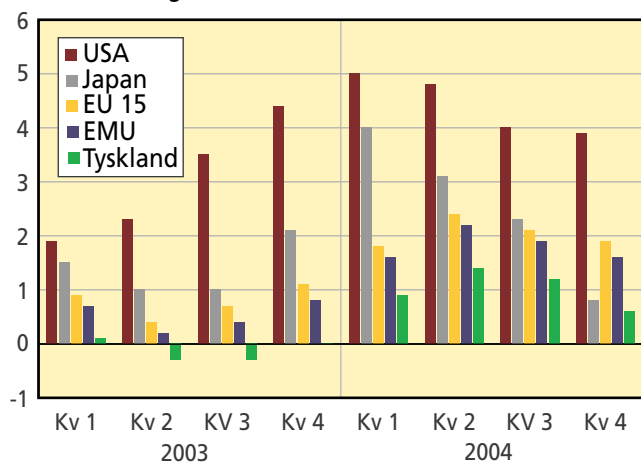
Rekordhög internationell tillväxt förra året, men ändå låg inflation trots stigande råvaru- och oljepriser. Svag utveckling på arbetsmarknaderna i många länder, särskilt i Europa, samt stark produktivitetssökning och vinstökning i näringslivet. Det är den bild för världsekonomin som framträder när den ekonomiska statistiken för 2004 nu blir alltmer fullständig.

För världsekonomin sammantaget blev 2004 ett av de bästa tillväxtåren på mycket länge. Konjunktureren var stark i Nordamerika, Sydamerika, Asien och Östeuropa medan bilden var mera blandad i Västeuropa. I de stora länderna i Kontinentaleuropa var utvecklingen mycket svag, särskilt i den tyska ekonomin vilket gav negativa effekter på många näraliggande marknader. Däremot var den ekonomiska tillväxten klart starkare både i västra (UK, Irland), norra (de nordiska länderna) och södra Europa (Grekland). Bland de nya EU-länderna i Östeuropa var tillväxten 6–7 procent i Polen och de baltiska staterna och 4–5 procent i Tjeckien, Slovakien, Ungern och Slovenien. Ännu längre österut noteras också en stark tillväxt på cirka 7 procent i Ryssland.

Helårsgenomsnitt döljer ofta mycket av den underliggande information som redovisas i den löpande kvartalsvisa utvecklingen. Som framgår av diagrammet nedan noterades den snabbaste BNP-tillväxten i slutet av 2003 och i början av 2004. Det betyder att det finns en "överhängeffekt" från 2003 som påverkar helårssiffrorna för 2004. Ökningstakten mattades sedan av något i USA i slutet av förra året, men betydligt mera påtagligt i Japan och Europa. Avmattningen framgår också av tabellen över den säsongrensade utvecklingen från kvartal till kvartal.

BNP-tillväxt i USA, Japan och Europa

Procentuell volymförändring från motsvarande kvartal föregående år

Källa: Ecwin

Data t.o.m. fjärde kvartalet 2004

Det finns flera faktorer som är betydelsefulla när tillväxtstatistiken mellan 2003 och 2004 ska analyseras. För det första

präglades det första halvåret 2003 av Irak-kriget, som medförde en avvaktande attityd hos företag och privatpersoner vad gäller investerings- och konsumtionsbeslut världen över. För det andra fick SARS-epidemin stora effekter för främst Kina och övriga Asien under andra kvartalet 2003. När det sedan blev en återhämtning efter dessa extraordinära förhållanden accelererade den ekonomiska tillväxten igen under andra halvåret 2003. Utvecklingen under första halvåret 2004 gav ännu högre tillväxttal vid en jämförelse med det onormalt svaga läget motsvarande period året innan (se diagrammet). Den underliggande tillväxttakten enligt den säsongrensade BNP-statistiken var emellertid också relativt hög under första halvåret 2004.

Säsongrensad BNP-utveckling i olika länder

Procentuell volymförändring från kvartal till kvartal

	4 kv 03	1 kv 04	2 kv 04	3 kv04	4 kv 04
USA	1,0	1,1	0,8	1,0	0,9
Japan	1,4	1,4	-0,2	-0,3	-0,1
EU15	0,5	0,7	0,6	0,3	0,3
EMU	0,4	0,7	0,5	0,2	0,2
Tyskland	0,3	0,5	0,4	0,0	-0,2
Frankrike	0,6	0,7	0,7	0,0	0,8
Italien	-0,1	0,5	0,4	0,6	-0,3
Spanien	0,7	0,8	0,5	0,6	0,8
Finland	0,6	1,0	0,8	1,1	0,6
Danmark	0,4	1,0	0,3	0,1	0,7
Storbritannien	1,0	0,6	1,0	0,5	0,7
Norge	0,2	1,1	1,1	-0,8	1,5
Sverige	1,0	0,8	0,8	0,7	0,3

Källa: OECD, Eurostat och inhemska statistikmyndigheter.

Någon egentlig uppbromsning har knappast skett i USA under andra halvåret 2004, trots höga oljepriser och upphörande finans- och penningpolitiska stimulanser. Ränteläget är ju fortfarande lågt även efter de styrräntehöjningar som den amerikanska centralbanken hittills genomfört. Den positiva USA-utvecklingen är givetvis betydelsefull för tillväxtbetingelserna i den övriga världen, inte minst för Latinamerika och Asien.

Däremot har euroområdet utvecklats svagare än väntat mot slutet av året. Detta gäller främst Tyskland och Italien, som noterade negativ tillväxt under det fjärde kvartalet säsongrensat. BNP för EMU-länderna steg därför med endast 0,2 procent från tredje till fjärde kvartalet 2004, vilket motsvarar en årstakt på bara 0,8 procent. Jämfört med fjärde kvartalet 2003 låg BNP 1,6 procent högre under fjärde kvartalet 2004. Det mycket svaga tyska tillväxtutfallet återspeglar främst en svag inhemsk efterfrågan samtidigt som den stigande euron dämpat exporten. I Storbritannien och i de nordiska länderna visar statistiken på fortsatt hygglig tillväxt. En viss förbättring har även skett i Frankrike och Spanien.

Även om den ekonomiska tillväxten också bromsats upp något i Asien är det en avmattning på hög nivå i de flesta

länder. I Kina steg BNP med 9,5 procent under helåret 2004 och tillväxten var nästan tvåsiffrig i början på året. Nedväxlingen är resultatet av en medveten strävan från de kinesiska myndigheterna att undvika överhettning. I likhet med Kina har också många andra sydostasiatiska länder en mycket hög tillväxt, medan utvecklingen i Japan har varit svag de senaste kvartalen. Tack vare de goda tillväxtsiffrorna kring årsskiftet 2003/2004 blev BNP-tillväxten i den japanska ekonomin ändå så pass hög som 4 procent under helåret 2004.

Sammanfattningsvis kan nu helåret 2004 jämföras med tidigare år och det kan konstateras att BNP i OECD-området tycks ha stigit med 3,6 procent, den högsta tillväxten sedan år 2000. Den svaga utvecklingen i EMU drar ned resultatet för industriländerna medan USA visar fortsatt styrka. Dessutom går det bättre i de flesta övriga regioner än på mycket länge. BNP i hela världsekonomin beräknas ha vuxit med drygt 5 procent 2004, den högsta siffran på mycket länge.

BNP-tillväxt 2000–2004 i olika länder och regioner Volymökning, procent per år

	2000	2001	2002	2003	2004
Världen	4,7	2,4	3,0	3,9	5,1
OECD	3,9	1,1	1,6	2,2	3,6
USA	3,7	0,8	1,9	3,0	4,4
EMU	3,7	1,7	0,9	0,6	1,8
Japan	2,8	0,4	-0,3	2,5	4,0
Kina	8,0	7,5	8,2	9,3	9,5
Asien-7 ¹	6,4	4,8	6,5	6,2	6,9
Latinamerika-3 ²	3,7	-0,3	-1,1	2,5	5,4
Östeuropa-7 ³	6,8	4,0	4,6	6,3	6,0

Källa: OECD, SEB och Nordea.

¹ Kina, Indien, Indonesien, Malaysia, Filippinerna, Sydkorea, Thailand.

² Argentina, Brasilien, Mexiko.

³ Polen, Estland, Lettland, Litauen, Ryssland, Tjeckien, Ungern.

Finansmarknaden

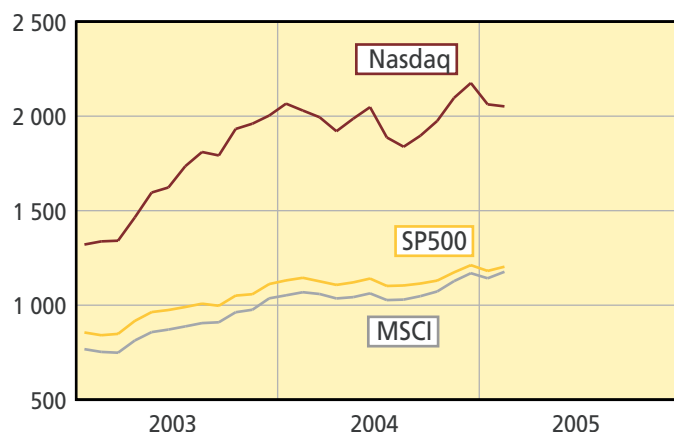
Uppgång på Stockholmsbörsen

Stockholmsbörsen uppvisade en uppgång på drygt 17 procent under 2004. Från årsskiftet har Affärsvärldens generalindex fortsatt att stiga för att den 11 mars stanna på en uppgång på 5,8 procent, jämfört med nivån den sista december. Majoriteten av branschindexen gick upp under fjolåret. De branscher som gick allra bäst var telekommunikation samt konsumentvaror, som steg med 25,8 respektive 22,8 procent. Den enda bransch som uppvisade en negativ utvecklingen under fjolåret var hälsovård, som föll med hela 10,6 procent. Efter att ha varit den bransch som uppvisat den starkaste utvecklingen under 2004 är telekommunikation den enda bransch som uppvisat en negativ utveckling, på 1,6 procent, fram till den 11 mars i år. På samma sätt har utvecklingen för hälsovård också gått i motsatt riktning mot utvecklingen under 2004, det vill säga en uppgång på 14,8 procent. Bästa bransch hittills i år har varit IT som stigit 15,2 procent per den 11 mars.

I övriga delar av världen uppvisade aktiebörserna en svagare utveckling än i Stockholm under fjolåret. Den sista december hade Morgan Stanleys världsindex gått upp med 12,8 procent. Under samma period steg teknologibörsen Nasdaq med 8,6 procent medan det bredare indexet Standard & Poor 500 steg med 9 procent. Från årsskiftet fram till den 11 mars har utvecklingen varit sämre. Morgan Stanleys

världsindex har stigit drygt 1 procent, Nasdaq har däremot sjunkit hela 6,2 procent och Standard & Poor 500 har sjunkit knappt en procent. Samtliga världsindex är angivna i lokal valuta.

Kursutveckling på några aktiebörser

Källa: Ecwin

Data t.o.m. februari 2005

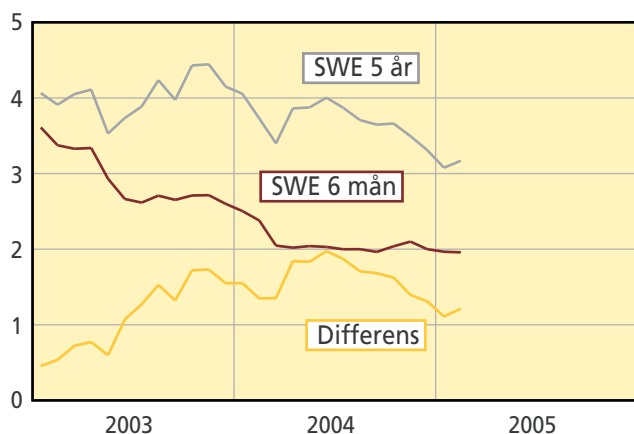
De svenska räntorna sjönk

Riksbankens direktion beslutade vid sitt sammanträde den 14 mars att lämna reporäntan oförändrad på 2 procent. Beslutet grundades på att inflationen väntas hamna på inflationsmålet på två års sikt, dvs. 2 procent. Riksbanken tror på en låg inflation i år, men att den kommer att tillta under

2006 och framåt. (Ett historiskt perspektiv på inflationen och hur säsongeffekten påverkat KPI beskrivs i ett särskilt avsnitt på sid. 7.)

Under 2004 sjönk de svenska räntorna. Den svenska sexmånadersräntan sjönk 60 punkter till 2 procent medan femårsräntan sjönk desto mer under året, hela 84 punkter, till 3,31 procent. Differensen mellan den korta och långa marknadsräntan, den så kallade spreaden, minskade med 24 punkter till 131 punkter. Efter årsskiftet och fram till den 11 mars har räntorna fortsatt att sjunka. Sexmånadersräntan stannade på 1,94 procent och femårsräntan stannade på 3,19 procent. De sjunkande räntorna kommer hushållen till godo genom lägre ränteutgifter på sina låneskulder.

Kort och lång ränta för Sverige Procent

Källa: Riksbanken

Data t.o.m. februari 2005

Federal Reserve höjde styrräntan med 25 punkter två gånger under det fjärde kvartalet, den 10 november och den 14 december. Vid årsskiftet låg den amerikanska styrräntan på 2,25 procent. Både den korta marknadsräntan (sexmånadersräntan) och den långa marknadsräntan (femårsräntan) gick upp under 2004. Den korta marknadsräntan steg från 1 till 2,52 procent medan den långa steg från 3,25 till 3,63

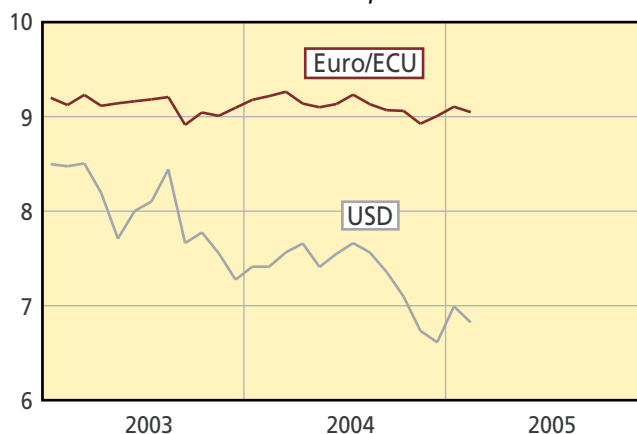
procent. Resultatet blev en betydligt flackare räntekurva då den korta marknadsräntan steg betydligt mer än den långa och spreaden minskade till 111 punkter per den 30 december 2004, jämfört med 225 punkter året innan. Höjningarna har fortsatt även under 2005 med en höjning på 25 punkter den 2:a februari. Fram till den 10 mars hade räntorna i USA fortsatt att stiga. Den korta marknadsräntan till 2,95 procent och den långa till 4,13 procent. Räntekurvan hade "brantat" och spreaden hade ökat till 118 punkter. En brantare räntekurva kan tolkas som en mer positiv bild av den framtida tillväxten i ekonomin och förväntningar om högre inflation.

Kronan stärks mot dollarn och euron

En dollar kostade den sista december 6,61 kronor och vid samma tidpunkt året innan 7,28 kronor. Det innebar en förstärkning av kronan med 67 öre mot dollarn under året. Förstärkningen av kronan avtog dock efter årsskiftet då en dollar den 11 mars kostade 6,76 kronor. Den svenska kronan förstärktes även mot euron under 2004, 8 öre till 9,01 kronor. Men även denna förstärkning avtog efter årsskiftet och den 11 mars kostade en euro 9,08 kronor.

Valutakurser

Kronkurs i förhållande till respektive valuta

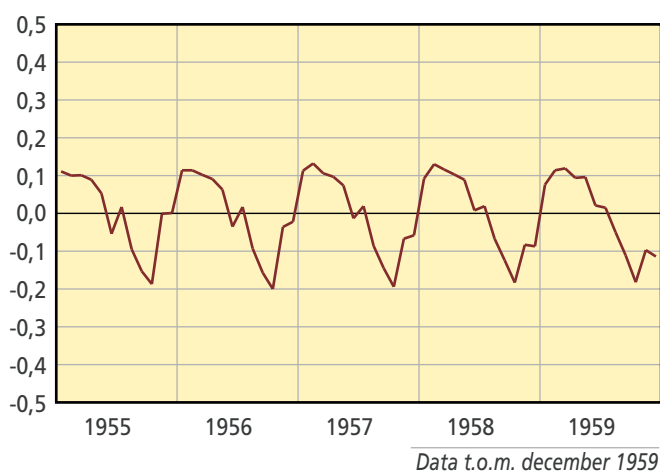
Källa: Riksbanken

Data t.o.m. februari 2005

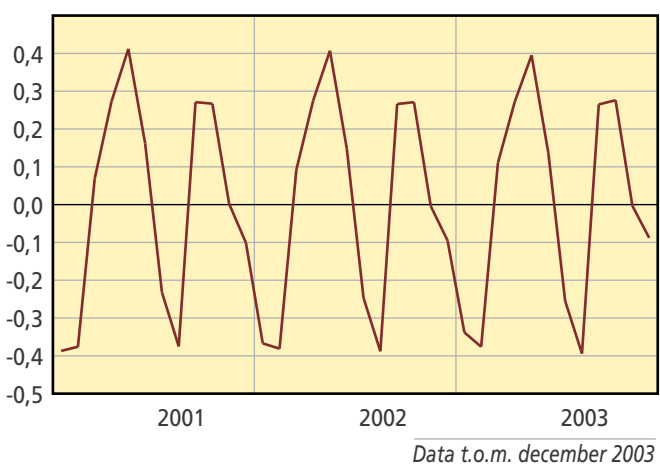
Säsongmönster i KPI

Konsumentprisindex (KPI) är det vanligaste måttet för prisutvecklingen och förändringen i KPI används för att mäta inflationen. KPI började registreras redan 1914¹. De fyra första årtiondena gjordes indexberäkningarna årsvis och under perioden 1949–1954 publicerades KPI på kvartal. Sedan 1955 har vi månadsstatistik. KPI publiceras inte parallellt i säsongrensad form, såsom fallet är med de kvartalsvisa nationalräkenskaperna, men en nyligen utgiven uppsats² påvisar att det från första början förekommit statistiskt signifikanta säsongfluktuationer i månadsstatistiken över konsumentpriserna. Säsongmönstret har ändrat sig under åren, som framgår av diagrammen nedan. Säsongvariationen har inte upplevts som ett allvarligt problem eftersom inflationen beräknas genom att man jämför med samma månad ett år tidigare. Detta eliminerar ett säsongmönster, som är konstant över tiden.

Inflationens säsongmönster 1955–1959

Inflationens säsongmönster 2001–2003

Det första och viktigaste syftet med uppsatsen var att undersöka om förändringen i KPI, i likhet med tidsserier över tillgång och efterfrågan, uppvisar säsongvariation och i så fall hur denna ser ut. En underfråga är ifall det eventuella säsongmönstret ändrat sig över tiden. För att undersöka detta anpassades tidsseriemodeller till KPI-serien med hjälp

av programmet TRAMO³. Modellerna kan sedan omvandlas till filter som tar fram seriens komponenter i programmet SEATS⁴. Metoden grundar sig på modeller som uppfyller statistiska optimalitetsvillkor, till skillnad från äldre s.k. empiriska metoder (t. ex. X-11). TRAMO/SEATS har använts av SCB i drygt fem år vid säsongrensningen av nationalräkenskaperna. Utifrån den modellbaserade ansatsen estimate-rades sedan ett flertal olika modeller som alla uppvisade ett statistiskt signifikant säsongmönster i KPI, både för materialet som helhet och när det delades upp i kortare tidsperioder. Säsongfluktuationerna förändrades kraftigt under den undersökta halvsekelsperioden. Vi ser vid en jämförelse av diagrammen att amplituden i säsongvariationen ökat över åren. Notera även att mönstret förändrats radikalt. På 1950-talet var det fortfarande skördecykeln som styrde säsongmässiga förändringar i prisutvecklingen. Priserna sjönk mest på hösten då skörden av spannmål och rotfrukter kom ut på marknaden och steg mest på vintern. Under innevarande årtionde är det realisationerna i början av året och på sommaren som dominerar bilden.

Ett andra syfte med uppsatsen var att undersöka graden av s.k. persistens i KPI-seriens nivå. Persistens innebär att en "chock" får en permanent effekt. Persistens av första graden vet man att KPI-serien har, eftersom den har en uppåtgående trend. Är persistensen av andra graden betyder det att även tolv månadersdifferensen, dvs. inflationstakten är persistent, vilket i detta fall skulle ta sig uttryck i att inflationen länge kan variera på samma nivå för att så lyftas eller sänkas till en ny nivå och stanna där tills en ny stark chock når variabeln. En yttre chock har i så fall en tendens att bli permanent (persistent).

Genom att tillämpa olika statistiska tester visades att inte bara KPI, utan även dess differens, dvs. inflationstakten uppvisar persistens. Man kan säga att det rått olika "inflationregimer" under den senaste 50-årsperioden. Liknande resultat har nåtts i utländska studier. Inflationpersistens finner även stöd i makroekonomisk teori. Den regim vi nu lever i utmärks av låg inflation och inleddes i början av det förra decenniet.

¹ En bakåtskrivning av denna tidsserie ända till år 1830 finns tillgänglig på SCB:s hemsida www.scb.se/Sveriges_ekonomi.

² Källqvist, Linnea och Nilsson, Peter (2004), *Den svenska konsumentprisindexserien (KPI), 1955-2004. En empirisk studie av säsongmönstret. En tillämpning av TRAMO/SEATS, Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik, 2004:17. Statistiska centralbyrån.*

³ *Time Series Regression with ARIMA noise, Missing observations and Outliers.*

⁴ *Signal Extraction in ARIMA Time Series.*

Hushållens konsumtion

Svagt stigande inkomster

Hushållens disponibla inkomster ökade svagt under 2004 jämfört med året innan. Ökningen var 1,3 procent i reala termer, något högre än 2003 (0,5%), men klart lägre än utvecklingstalen de närmast föregående åren. Så gott som alla inkomst- och utgiftsposter uppvisade endast små förändringar. Eftersom även konsumtionen utvecklades förhållandevis långsamt blev hushållens sparkvot (nettosparande dividerat med disponibel inkomst) ungefär oförändrad jämfört med föregående år (8,2 % 2004 mot 8,6 % 2003). Noterbart är att hushållens ränteutgifter minskade med 3 miljarder kronor under 2004. Kostnaderna för hushållens kraftigt ökande skuldsättning på kreditmarknaden har uppenbarligen mer än väl motverkats av fallande räntor. Till exempel sänkte Riksbanken styrräntan med 0,75 procentenheter under året.

Stor osäkerhet om hushållssparandet

De små förändringarna i inkomster, utgifter och sparande stämmer dock inte alls med den bild som ges i den finansiella statistiken, där hushållens finansiella sparande mätt som nettotransaktionerna i finansiella tillgångar och skulder, minskade kraftigt under 2004. I tabellen nedan framgår att det finansiellt beräknade sparandet ligger mycket lägre än det som beräknas i nationalräkenskaperna (den officiella siffran) även för de närmast föregående åren.

Hushållens finansiellt sparande beräknat realt och finansiellt

Miljarder kronor

	2002	2003	2004
Realt (NR)	101,6	97,1	90,2
Finansiellt (Finansräkenskaper/Sparbarometern)	48,8	55,2	3,6
Differens	52,8	41,9	86,6

Realt innebär inkomster minus utgifter. Finansiellt är transaktioner i finansiella tillgångar minus skulder.

De mycket stora diskrepanserna under senare år visar att det finns brister i statistiken. Båda beräkningarna är behäftade med osäkerhet. I ett nyligen avslutat SCB-projekt¹ pekas på orsaker till diskrepanserna och föreslås åtgärder för att minska skillnaderna.

Skillnader i periodisering är en förklaring. En grundläggande princip i nationalräkenskaperna är att i princip alla transaktioner ska redovisas när de presteras (accrual basis) och inte när de betalas. Det innebär t.ex. att skatteintäkter och skatteutgifter ska redovisas under den period de skattebaserade inkomsterna tjänas in. Skillnaden mellan upplupen skatt och utbetald skatt ska hos de enskilda hushållen registreras som en fordran eller skuld mot staten. Än så länge gäller dock en kassamässig registrering av skatter i finansräkenskaperna, vilket skapar problem i avstämningen mellan de

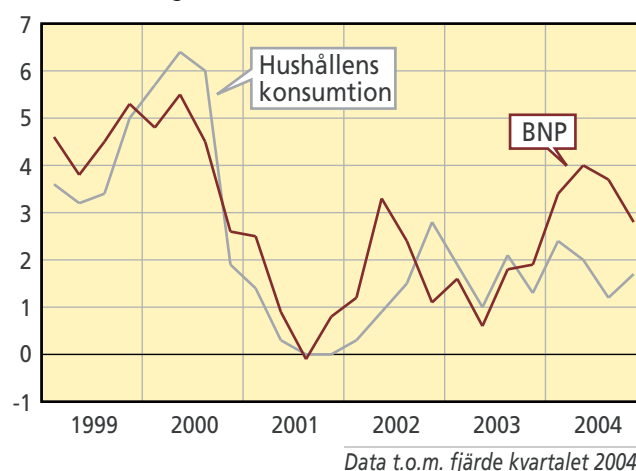
reala och finansiella räkenskaperna. Ett annat problem är att det saknas tillförlitlig information om vissa finansiella placeringstillgångar (t.ex. aktieindexobligationer, onoterade aktier och utlandstillgångar). I nationalräkenskaperna kan diskrepanserna i det finansiella sparandet indikera att inkomster kan vara överskattade eller konsumtion och investeringar underskattade. En osäkerhetsfaktor är det schablonlägg som görs för s.k. svarta inkomster i nationalräkenskaperna (ca: 5 % av BNP).

Måttlig konsumtionsökning – både fjärde kvartalet och helåret 2004

Hushållens konsumtionsutgifter ökade med måttliga 1,7 procent (volymökning i fasta priser) under fjärde kvartalet 2004 jämfört med motsvarande kvartal 2003. Utvecklingen var dock starkare än föregående kvartal, som visade 1,2 procent. Konsumtionsutvecklingen fortsatte därmed att ligga klart under utvecklingen av BNP.

BNP och hushållens konsumtion

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Utvecklingen av enskilda konsumtionsposter följde det mönster som etablerats under senare tid. Ökat utlandsresande, en fortsatt stark volymutveckling av audio-, foto- och datorutrustning och minskade inköp av alkohol på Systembolaget. Två saker bör dock nämnas i sammanhanget. För det första att konsumtion i utlandet inte höjer BNP. När hushållen använder en ökande del av sina inkomster till att köpa varor och tjänster i utlandet så ökar hushållens konsumtion, men den inhemska produktionen av svensk-tillverkade varor och tjänster påverkas inte. Alltså blir det

¹ Finansiellt sparande i den svenska ekonomin. Utredning av skillnaderna i finansiellt sparande Nationalräkenskaper – Finansräkenskaper. Publicerad i Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik. Slutrapport 2005:4 samt lägesrapport 2004:4. Se SCB:s webbplats.

ingen positiv effekt på BNP. För det andra, att prissänkningar och kvalitetsförbättringar helt förklarar volymtillväxten inom elektronikhandeln. Eftersom denna konsumtion inte ökar i löpande priser minskar heller inte sparat.

Hushållens utgifter för el, gas och värme fortsatte att minska under fjärde kvartalet (-4,1 %). Bilförsäljningen var däremot stark. Försäljningen av nya bilar steg med 5,3 procent och av begagnade med hela 13 procent. För helåret 2004 stannade den totala bilförsäljningen på plus 1,3 procent, klart lägre än året innan (plus 4,6 %).

Hushållens konsumtionsutveckling under 2004 samt fjärde kvartalet 2003 och 2004

Jämförelser med motsvarande kvartal föregående år

	Volymutveckling, %		Miljarder kr	
	2003 kv 4	2004 kv 4	2004	Löpande pris 2004
Hushållens konsumtion				
"Detaljhandel" ¹	2,3	3,6	3,9	404
Energi	-9,1	-4,1	-3,5	75
Transporter	2,7	2,2	-0,3	157
Totalt	1,3	1,7	1,8	1 224

Källa: SCB:s nationalräkenskaper

Detaljhandeln, som utgör en tredjedel av den totala hushållskonsumtionen, uppvisade en jämn och förhållandevis stark utveckling under 2004. Utvecklingstakten var ungefär dubbelt så hög som hushållens totala konsumtion.

¹ Begreppet "detaljhandel" är inte definierat i nationalräkenskaperna. I tabellen ingår viktigare detaljhandelsvaror inklusive alkoholhaltiga drycker och tobak, däremot inte apoteksvaror.

Offentlig konsumtion

Den offentliga konsumtionen växte svagt under 2004

Den offentliga konsumtionen fortsatte att minska även under fjärde kvartalet 2004. Såväl staten som landstingen följde denna utveckling för andra kvartalet i rad, medan kommunerna uppvisade en avtagande tillväxt under tredje kvartalet som först under slutet av året övergick i en minskning. Utvecklingen av den offentliga konsumtionen var således avsevärt svagare under andra halvåret 2004 än under det första. För helåret 2004 innebar detta att såväl landstingen som staten reducerade sin konsumtion i fasta priser. Kommunernas konsumtion växte något. Det är dock viktigt att tolka denna utveckling med försiktighet eftersom strejken bland kommunalanställda under andra kvartalet 2003 innebar en konsumtionsminskning detta år, vilket gör att ökningen året därpå ser relativt stark ut.

Resultatet för 2004 visar på att kommuner och landsting gjorde stora ansträngningar för att få sina ekonomier i balans. För kommunernas del minskade lönesummorna tydligt under fjärde kvartalet, något som kan bero på färre anställda och att fler verksamheter privatiserade eller lades ut på entreprenad. Många kommuner har också fått tillbaka felaktigt inbetalad parkeringsmoms. Nationalräkenskaperna har emellertid ännu inga tillförlitliga uppgifter om dessa återbetalningar, så det finns viss risk för att kommunernas konsumtion är något underskattad.

För landstingen gäller fortfarande att delposter inom konsumtionen för åren 2003 och 2004 påverkas av återföringen till egen förvaltning av tidigare bolagiserade sjukhus. Effek-

ten blir att landstingen köper mindre tjänster, men i gengäld ökar sina kostnader för material och anställda.

Minskningen av den statliga konsumtionen under slutet av 2004 kan bero på att beslutade minskningar av antalet anställda i försvaret först då påbörjades.

Offentlig konsumtion de senaste fem åren

Volymförändring, procent

	2000	2001	2002	2003	2004
Offentlig sektor	-1,2	0,9	2,3	0,8	0,3
Landsting	3,0	2,0	3,0	1,2	-0,3
Kommuner	1,5	1,9	1,4	0,5	1,0
Staten, inkl. social-försäkringssektorn	-2,9	-1,6	3,0	0,8	-0,5

Offentlig konsumtion per kvartal

Volymförändring, procent

	kv 1 04	kv 2 04	kv 3 04	kv 4 04	kv 4 03
Offentlig sektor	1,0(0,4)	1,5(1,1)	-1,0(-0,5)	-0,6	0,7
Landsting	1,1(0,1)	0,1(0,3)	-1,4(0,5)	-1,3	0,9
Kommuner	1,7(1,0)	2,1(1,5)	0,2(0,0)	-0,1	0,4
Staten, inkl. social-försäkringssektorn	-0,4(-0,3)	1,6(1,3)	-2,6(-2,2)	-0,8	1,0

Anm.: Inom parentes anges de första preliminära siffrorna som publicerats per kvartal.

Revideringar

Sedan publiceringen av resultaten från tredje kvartalet förra året har vissa revideringar av konsumtionen gjorts även för övriga kvartal. Detta beror på att nationalräkenskaperna nu

har tillgång till helårsuppgifter för 2004. I samband med dessa kan vissa periodiseringar behöva ses över. För kommunernas del gäller dock fortfarande att materialet baseras på en enkät där de 79 största kommunerna ingår. Först när räkenskapsammandragen är klara i början av hösten finns uppgifter för samtliga kommuner tillgängliga. Dessa sammandrag höjer tillförlitligheten i beräkningarna av den offentliga konsumtionen.

I kvartalsrapporten för fjärde kvartalet 2003 hänvisades till en utredning (SOU 2002:118) om revideringarna av den offentliga konsumtionen. Där framgår att siffrorna har tenderat att vara underskattade i de preliminära beräkningarna. De preliminära siffrorna för den offentliga konsumtionen har jämförts med de slutliga, som publiceras först i december två år senare, visat sig vara i genomsnitt 0,6 procentenheter för låga. Uttryckt i absoluta tal blir avvikelserna 1,1 procentenheter. För den statliga konsumtionen är motsvarande siffror 1,1 respektive 2,8 procentenheter. Detta ger en antydning om hur osäkra de preliminära siffrorna för den offentliga konsumtionen är.

Mot bakgrund av resonemangen om siffrornas osäkerhet har i tabellen för den kvartalsvisa utvecklingen även den första redovisade konsumtionsuppgiften angivits. Tabellen visar att konsumtionen reviderats upp i fler fall än det motsatta. För landstingen har en omfördelning mellan första och tredje kvartalet 2004 gjorts. Åtgärden har vidtagits för att bland annat minimera risken för att själva datumen för när landstingen betalar sina räkningar ska ge en missledande bild av det verkliga konsumtionstillfället.

Volymberäkningar av individuell offentlig produktion – nyheter från år 2006

Volymberäkningar av individuell offentlig produktion ska implementeras i nationalräkenskaperna under 2006 enligt ett kommissionsbeslut från den 17 december 2002. I ENS¹ klargörs vilka tjänster som ska betraktas som kollektiva respektive individuella. Det är främst inom Hälso- o sjukvård, Fritidsverksamhet, Kultur & religion, Utbildning samt Socialt skydd/omsorg som individuella tjänster förekommer.

Förändringen innebär att produktionsvärdet ska fastprisberäknas utifrån produktionens volymförändring. Förädlingsvärdet i fasta priser kommer då att erhållas som produktion minus insatsförbrukning, i likhet med beräkningarna för marknadsproduktion. Förändringen innebär också att produktiviteten inom offentlig produktion ska kunna mätas.

Försök att beräkna volymberäkningar för offentlig produktion enligt de nya metoderna pågår nu i flera europeiska länder. Några länder har kommit längre än Sverige med att försöka beräkna produktivitetens utvecklingen inom offentlig produktion. Det gäller bland annat Storbritannien, Nederländerna och Finland. De erhållna resultaten pekar emellertid i flera fall på en fallande produktivitet, och beräkningsresultaten ifrågasätts därför starkt. I Storbritannien har stora resurser satsats och en särskild utredning tillsattes för att granska, bedöma och gå igenom de använda metoderna².

Att resultaten kan ifrågasättas hänger i hög grad ihop med att underlaget för beräkningarna inte är särskilt tillfredsställande, i synnerhet inte för de kvalitetsjusteringar som bör göras.

Nuvarande beräkning av icke-marknadsproduktion

Större delen av den offentliga sektorns produktion är icke-marknadsproduktion, vilket innebär att det inte finns något pris på de tjänster som produceras. Därför beräknas produktionsvärdet för närvarande som summan av kostnaderna för produktionen i fråga. Även fasta priser beräknas enligt kostnadsmetoden, dvs. var och en av komponenterna fastprisberäknas för sig, genom deflatering av insatsförbrukning av varor och tjänster samt med volymframskrivning av löner med hjälp av arbetade timmar. Det innebär att produktionen i fasta priser blir lika med summan av delarna. Förädlingsvärdet i fasta priser, det vill säga bidraget till BNP, blir också lika med summan av dess komponenter.

Metoden innebär ett antagande om att förändringen i inputvolymen är densamma som förändringen i outputvolymen. Med input avses löner, kollektiva avgifter, förbrukning av varor och tjänster samt kapitalförslitning och skatter. Men det är inte alls säkert att en ökad input leder till en bättre output. Denna beräkningsteknik innebär ett antagande om att produktiviteten i den offentliga sektorn är oförändrad, dvs. produktivitetstillväxten antas vara noll.

Vilka indikatorer bör användas?

Eurostat rekommenderar att volymindikatorer används för framskrivning av produktionsvärdet. Eurostat har tagit fram en handbok³, i vilken diskussioner förs om indikatorer för input, aktiviteter, output och resultat (outcome).

Aktiviteter. Som exempel på aktiviteter nämns i handboken antalet operationer som utförs vid ett sjukhus. Aktiviteter återspeglar hur producenterna använder den input som de har. Inte heller denna metod är emellertid okomplicerad att använda. Om nya förbättrade behandlingsmetoder reducerar antalet operationer så leder detta mått till en sänkt produktionsvolym, vilket i sin tur försämrar produktiviteten. Genom enkla logiska resonemang kan man konstatera att siffrorna då kan bli missvisande, om patienterna har fått lika bra hjälp på något annat sätt.

Indikatorer för output, är därför det mått som bör användas. Men det är inte alltid så lätt att exakt definiera vad en enhet av output, dvs. den indelning som bör göras av den totala produktionen, består av. För individuella varor och tjänster är det i princip möjligt, med den faktiska leveransen av

¹ Europeiska NationalräkenskapsSystemet, Rådets förordning 2223/96

² Se Atkinson, Athony (2005), "Atkinson Review: Final report, Measurements of Government Output and Productivity for the National Accounts", Palgrave Macmillan, www.statistics.gov.uk.

³ Handbook on price and volume measures in national accounts, ISBN 92-894-2000-6

output som äger rum i överföringen från producent till konsument. Inom utbildning är det t.ex. mängden undervisning som konsumeras av eleverna för en viss utbildning. Inom sjukvården är det den vård/behandling som patienten får, och för kulturella tjänster kan det vara antalet teaterpjäser som konsumenterna sett.

Indikatorer för outcome slutligen kan exemplifieras med utbildningsnivån i samhället eller förväntad livslängd. Problemet med sådana indikatorer är dock att de kan påverkas av faktorer som inte har något att göra med själva aktiviteten, och är därför inte generellt representativa för output. I vissa fall kan de dock vara till hjälp som indikatorer för kvalitén på output.

Generella krav på indikatorerna

För att kunna räknas som godkända metoder ska outputindikatorer uppfylla följande krav:

- De ska täcka alla tjänster som produceras för externa användare
- De ska vägas med referensårets kostnader för varje slag av output
- De ska vara så detaljerat definierade som möjligt
- De ska vara kvalitetsjusterade

Dessutom krävs att kostnadsredovisningen för de olika tjänster som produceras är så exakt att den belyser kostnaden för varje enskild tjänst på ett korrekt sätt.

Indikatorer för olika områden och kvalitetsjustering

Vid nationalräkenskaperna i Sverige har vissa begränsade volymberäkningar gjorts för grundskole-, gymnasie- och högskoleutbildning, barnomsorg samt äldre- och funktionshindrade. För dessa verksamheter kan man använda antalet elevtimmar för de olika undervisningsformerna, alternativt antalet personer som deltar i de olika aktiviteterna. Studier har även gjorts av modeller för hälso- och sjukvård. Inom hälso- och sjukvården finns uppgifter per DRG-grupper för slutenvård samt besök i öppen vård. Inom kulturella aktiviteter är det möjligt att ta fram uppgifter om antal besök på teatrar, konserter, museer och bibliotekslån. Produktion av insatser för missbrukarvård och arbetsmarknadsåtgärder är också områden som ska studeras.

De volymindikatorer som tas fram ska även justeras för förändringar i kvalitet, för att utgöra bra metoder. I handboken medges att detta är ett delikat problem, och det är också här vi stöter på de allra svåraste problemen.

Statistiska centralbyrån samarbetar för närvarande med berörda sektorsmyndigheter som till exempel Högskoleverket, Skolverket och Socialstyrelsen för att utröna vilka indikatorer som kan vara aktuella och möjliga att använda.

Metodbrott i tidsserierna

Det nya beräknings sättet kommer att innebära ett metodbrott i nationalräkenskapernas tidsserier. Det är för närvarande inte möjligt att få fram nödvändiga data om olika aktiviteter och dess kostnader på önskvärd detaljeringsnivå för någon längre tidsperiod bakåt i tiden. I de flesta fall kan beräkningar endast göras från och med 2001.

Fasta bruttoinvesteringar

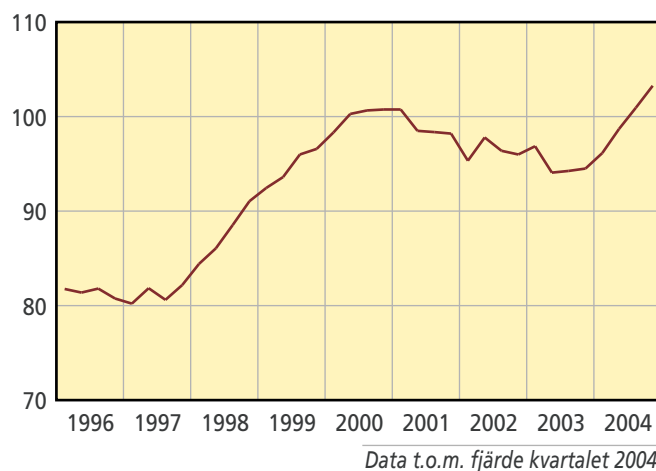
Uppgång för investeringarna

Uppsvinget i investeringsaktiviteten fortsatte fjärde kvartalet då de totala fasta bruttoinvesteringarna ökade med 2,3 procent, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan. Det innebär en uppgång med ca 10 procent för tredje kvartalet i följd, säsongrensat, jämfört med närmast föregående kvartal och omräknat till årstakt.

Återhämtningen innebär att de totala fasta bruttoinvesteringarna nu ligger på en högre nivå än under den senaste högkonjunkturen 1999–2000. Som andel av BNP är dock investeringsnivån fortfarande lägre än vid den tidpunkten. Investeringskvoten i ekonomin, dvs. de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP, var under fjärde kvartalet 2004 17,1 procent. Det är visserligen en förbättring med en procentenhet sedan fjärde kvartalet 2003, men fortfarande klart lägre jämfört med den närmast föregående toppen, fjärde kvartalet 2000, på 18,7 procent.

Fasta bruttoinvesteringar

Volymindex 2000=100, säsongrensat kvartalsvärden

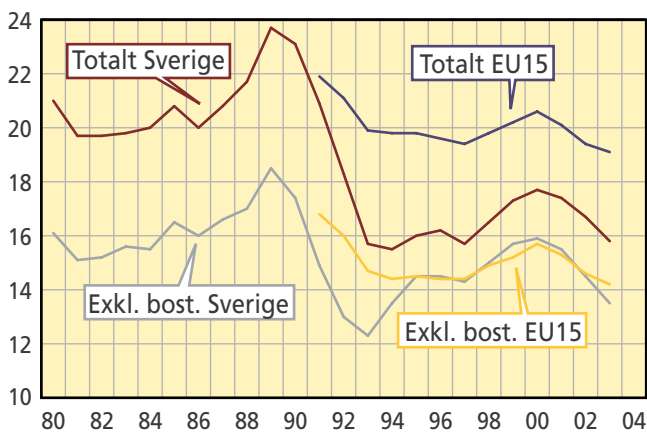
Låga investeringar i ett längre tidsperspektiv

Sett i ett längre tidsperspektiv framstår den nuvarande investeringsnivån i ekonomin som ännu lägre. Under 1950-, 60- och 70-talen låg de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP de flesta åren inom intervallet 22 till 25 procent. Under 1980-talet skedde sedan ett skift ned till nivån 20–22 procent. Efter en tillfällig uppgång i samband med högkonjunkturen under åren 1988–90 kom investeringskvoten sedan att falla ytterligare och har därefter pendlat inom intervallet 16 till 18 procent. En viktig förklaring till nedgången i investeringskvoten från början av 1990-talet är de låga bostadsinvesteringarna i Sverige under denna period.

Även i ett internationellt perspektiv har investeringarnas andel av BNP utvecklats svagt. De senaste åren har de totala fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP varit lägre i Sverige jämfört med EU-genomsnittet (EU15), efter att ha varit på jämförbar nivå i början av 1990-talet. Det svaga bostadsbyggandet i Sverige sedan början av 1990-talet ligger bakom även denna förändring. Om bostadsinvesteringarna exkluderas har de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP varit ungefär densamma för Sverige som för EU-genomsnittet sedan 1995. Rensat för bostadsinvesteringar har i likhet med Sverige de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP även för EU-genomsnittet visat en viss nedåtgående trend sedan början på 1990-talet.

Fasta bruttoinvesteringar

Andel i procent av bruttonationalprodukten.
Löpande priser

Källa: Eurostat

Data t.o.m. 2003

Investeringarna motor i ekonomin

Tillväxttakten i investeringarna stegrades successivt under fjolåret. Efter att ha fortsatt att minska, med 1,9 procent under första kvartalet, ökade därefter de fasta bruttoinvesteringarna successivt, och kraftigt fjärde kvartalet med 9,5 procent, jämfört med motsvarande kvartal 2003. Det innebär att bruttoinvesteringarna svarade för mer än hälften av BNP-tillväxten, 1,5 procentenheter, under fjolårets sista kvartal. För helåret var uppgången i bruttoinvesteringarna 5,1 procent, den första ökningen av investeringarna under ett år sedan år 2000. Även för helåret gav de fasta bruttoinvesteringarna ett relativt stort bidrag till tillväxten på 0,8 procentenheter.

Att döma av den senaste investeringsenkäten från mars i år ser uppsvinget i näringslivets investeringar ut att komma att fortsätta även innevarande år. Av denna framgår också att tillverkningsindustrin och energisektorn ser ut att kunna bli drivkrafter i investeringskonjunkturen i år med hänsyn till de expansiva investeringsplaner som redovisas av företagen inom dessa branscher.

Näringslivet svarade för hela uppgången

Det var näringslivet som under fjärde kvartalet – i likhet med de två närmast föregående kvartalen – svarade för hela uppgången i de fasta bruttoinvesteringarna, med en ökning på 12,2 procent. Det innebar en ytterligare stegrad ökningstakt efter uppgångarna andra och tredje kvartalet på 6,4 respektive 9,6 procent. För de offentliga investeringarna fortsatte däremot nedgången – för sjätte kvartalet i följd – även om den nu var obetydlig, 0,1 procent. Inom denna sektor är dock bilden fortfarande tudelad med stigande investeringar på den statliga sidan, medan de fortsatte att minska för de kommunala myndigheterna.

Den mycket starka investeringsviljan inom branschen företagstjänster höll i sig med en kraftig ökning fjärde kvartalet på ca 44 procent. Det ledde till en ökning för helåret 2004 med över 23 procent.

Även för industriinvesteringarna har ett snabbt – om än inte fullt lika kraftigt – omslag skett den senaste tiden. Efter en första ökning tredje kvartalet i fjol, på 4,3 procent, blev tillväxten i industriinvesteringarna drygt 11 procent under fjärde kvartalet.

För hela 2004 begränsades uppgången i industriinvesteringarna till en ökning på endast 1,2 procent, vilket är betydligt lägre än de ca 5 procent investeringsenkäten från oktober-november i fjol indikerade att utfallet skulle bli. En del av den planerade uppgången tycks ha flyttats fram i tiden då industriföretagens investeringsplaner för i år pekar på en kraftig uppgång, med hela 20 procent. De flesta branscher redovisar planer med ökade investeringar, men särskilt expansiva är investeringsplanerna för branscherna gruvor och mineralbrott, massa- och pappersindustri samt transportmedelsindustri.

Endast nedgång för transportmedel

Även sett till typen av investeringar skedde en uppgång på bred front under fjärde kvartalet, men även detta kvartal kom det största bidraget från maskininvesteringarna och bostadsbyggandet. För maskininvesteringarna skedde nu mer än en fördubbling av ökningstakten från tidigare kvartal, till 15,6 procent. Investeringarna i transportmedel däremot avvek från den annars enhetliga bilden genom att minska med några procent. För hela 2004 steg dock investeringarna även på detta område med drygt 7 procent.

För posten övriga investeringar, som numera främst omfattar programvaror m.m. har utvecklingen förstärkts successivt under året. Uppgången under fjärde kvartalet med 14 procent följde på en ökning med 10 procent tredje kvartalet. Den kraftiga förbättringen på detta område sammanfaller

med den allt starkare konjunkturen för branschen datakon-sulter och dataservice.

Byggandet vände uppåt 2004

I takt med byggföretagens allt starkare konjunkturomdömen under förra året enligt Konjunkturbarometern har byggnadsinvesteringarna ökat i en allt snabbare takt. Den första svaga uppgången i de totala byggnadsinvesteringarna kom under andra kvartalet i fjol. Denna följdes sedan av stegrade ökningstal på 3,8 respektive 5,5 procent under tredje respektive fjärde kvartalet. Det innebar att utfallet för helåret 2004 blev positivt, med en ökning av de totala byggnadsinvesteringarna med 2,9 procent, efter den tillfälliga svaga nedgången året innan på drygt en procent.

Det är ett kraftigt ökat bostadsbyggande som legat bakom förbättringarna på byggmarknaden under fjolåret samtidigt som investeringsutvecklingen för övriga byggnader och anläggningar länge minskat. Under fjärde kvartalet skedde dock en första, men svag förbättring även på det senare området.

Omsvängning i bostadsbyggandet

Bostadsinvesteringarna var alltså drivkraften på byggmarknaden även under fjolårets sista kvartal genom att visa ungefär samma höga ökningstakt, ca 18 procent, som de två närmast föregående kvartalen. För helåret 2004 blev ökningen ca 16 procent.

Under fjolåret skedde en omsvängning i utvecklingen av bostadsbyggandet. Under en längre tid har småhusbyggandet stått för den snabbaste tillväxten inom sektorn, men under tredje kvartalet ökade byggandet av flerbostadshus kraftigare, med 21 procent samtidigt som ökningstakten för småhusbyggandet dämpades till drygt 15 procent. Denna nya trend höll i sig under fjärde kvartalet då tillväxten i flerbostadsbyggandet stegrades till drygt 26 procent samtidigt som uppgången för småhusen dämpades ytterligare, till ca 12 procent. Även om ökningstakten i bostadsbyggandet har varit hög en tid skall det beaktas att uppgången sker från mycket låga nivåer, både vad gäller flerbostadshus och småhus.

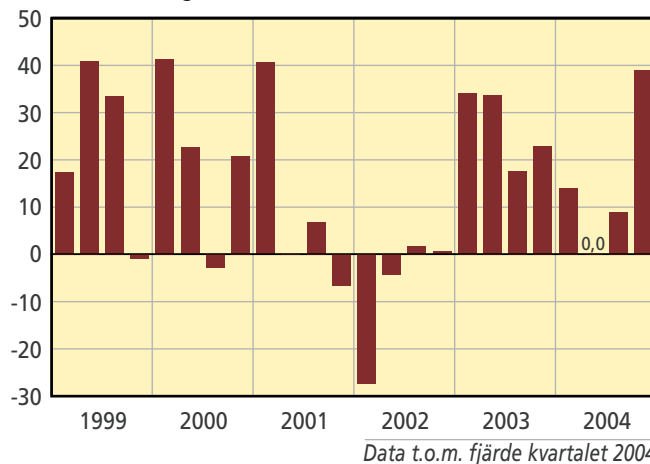
Byggloven ökar åter snabbare

De senaste uppgifterna om hur byggloven utvecklats – som kan ses som en indikator för byggmarknaden – lovar gott inför den närmaste framtiden. Efter tidigare signaler om

en dämpning under andra och tredje kvartalet i fjol ökade byggloven på nytt kraftigt fjärde kvartalet, med närmare 40 procent för bostäder och fritidshus jämfört med motsvarande kvartal 2003. Samtidigt har uppgifterna reviderats upp för tredje kvartalet. För samtliga byggnader ökade byggloven med närmare 30 procent under sista kvartalet i fjol.

Beviljade bygglov, bruttoarea

Bostäder och fritidshus. Förändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

Ett nytt inslag i utvecklingen för byggandet är att även byggloven för lokaler ökade under perioden, med ca 7 procent, vilket i princip är den första förbättringen på detta område sedan år 2000. Det skall dock noteras att de senaste uppgifterna om byggloven, som är högst preliminära, bygger på ett ofullständigt material och kan komma att revideras.

De ökade byggnadsinvesteringarna återspeglar byggföretagens positiva bedömningar av konjunkturen, som fortsatt att stärkas in på det nya året 2005. Konjunkturbarometern från februari visar att orderingången fortsatt att öka de senaste månaderna, och fortfarande i större omfattning än vad företagen räknat med. Fem av sex företag är nöjda med sina orderböcker. Ett ökat byggande åtföljs enligt Konjunkturbarometern – sedan i november i fjol – även av ökad sysselsättning. Den goda byggkonjunkturen ser också ut att hålla i sig under våren då över 40 procent av byggföretagen planerar för ökat byggande de närmaste månaderna.

Lagerinvesteringar

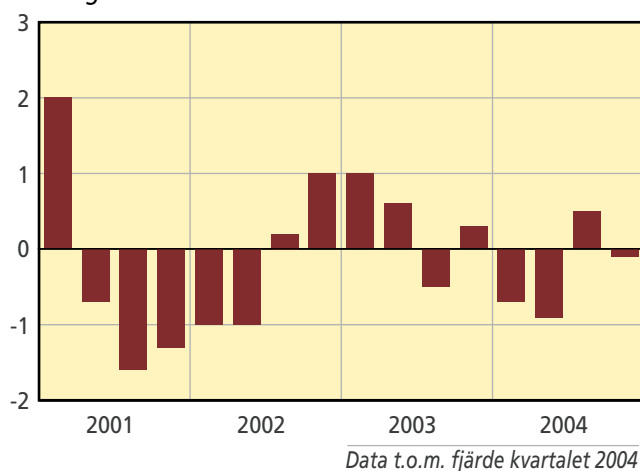
Litet negativt bidrag till BNP-tillväxten

Sedan mitten på 2003 har lagercykeln utvecklats ryckigt. Ett kvartal med positivt lagerbidrag till BNP-tillväxten har följts av ett kvartal med negativt lagerbidrag och vice versa. Sammantaget har dock lagren haft en negativ påverkan på BNP-tillväxten sedan mitten av 2003.

Under fjärde kvartalet var lagrens effekt på BNP-tillväxten relativt neutral, med ett litet negativt bidrag på endast 0,1 procentenheter. Inom näringslivet var det minskade lager inom industrin samt skogslagren, i form av växande skog, som bidrog negativt till lagerkomponenten i försörjningsbalansen. I motsatt riktning gick utvecklingen inom varuhandeln där lagren ökade i något större omfattning under fjärde kvartalet i föl än under motsvarande kvartal ett år tidigare.

Lagerinvesteringarnas bidrag till BNP-tillväxten

Jämförelse med motsvarande kvartal
föregående år. Procentenheter

Enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer var bilden över lagerförändringarna inom industrin splittrad under fjärde kvartalet i föl. De branscher som dragit ned sina färdigvarulager under perioden är främst massaindustri och stål- och metallverk samt i viss mån petroleumraffinerier och metallvaruindustri. Samtidigt skedde en ofrivillig uppbyggnad av färdigvarulagren inom framför allt motorfordonsindustri och även trävaruindustri.

Efter de lagerneddragningar som skett sedan mitten av 2003 är lagren av färdigvaror i näringslivet, i sin helhet, bättre i balans än på länge även om lagersituationen – mätt som företagens lageromdömen¹ i Konjunkturbarometern – va-

rierar en hel del mellan olika branscher. Som en följd av den starka industrikonjunkturen har lagersituationen sedan en tid varit bäst inom tillverkningsindustrin. Det finns dock tecken som tyder på att lagersituationen kan vara på väg att förändras inom industrin.

Försämrade lageromdömen inom industrin

I Konjunkturbarometern för fjärde kvartalet i föl avbröts nämligen den positiva trenden i industrins lageromdömen, som pågått ända sedan tredje kvartalet 2001. För först gången på fyra år skedde under fjärde kvartalet en mer markerad förändring i negativ riktning av industrins lageromdömen. Det var främst motorfordonsindustrin, teleproduktindustrin och sågverken som bidrog till denna utveckling. Mest ansträngd verkar fortfarande lagersituationen vara inom sågverken följt av massaindustri. För bl.a. stål- och metallverk, metallvaruindustri och kemiindustri fortsatte däremot under fjärde kvartalet den positiva trenden i synen på färdigvarulagrens storlek.

Inom handeln är lagersituationen fortfarande relativt splittrad med samma mönster under fjärde kvartalet som tidigare under hösten. Mest utbrett är missnöjet över för stora färdigvarulager inom handeln med motorfordon, där 57 procent av företagen har för stora lager av bilar. Det är ungefär samma läge som under tredje kvartalet, vilket ändå betyder att den stadiga försämring i företagens lageromdömen som pågått sedan tredje kvartalet 2002 nu stannade av för första gången.

Även inom detaljhandeln anses lagren i allmänhet vara något för stora. Inom handeln med sällanköpsvaror försköts dock under fjärde kvartalet företagens lageromdömen i klar positiv riktning för andra kvartalet i följd. Samtidigt förbättrades lageromdömena hos livsmedelshandeln endast marginellt. Allra bäst verkar lagersituationen vara inom partihandeln där den positiva trenden med minskade färdigvarulager fortsatte för sjätte kvartalet i följd.

¹ I Konjunkturbarometern får företagen besvara frågan om deras färdigvarulager i nuläget är för stora, lagom stora eller för små. Nettoandelen företag av de som anger för stora, respektive för små färdigvarulager bildar sedan variabeln "färdigvarulager – nulägesomdöme".

Export och import

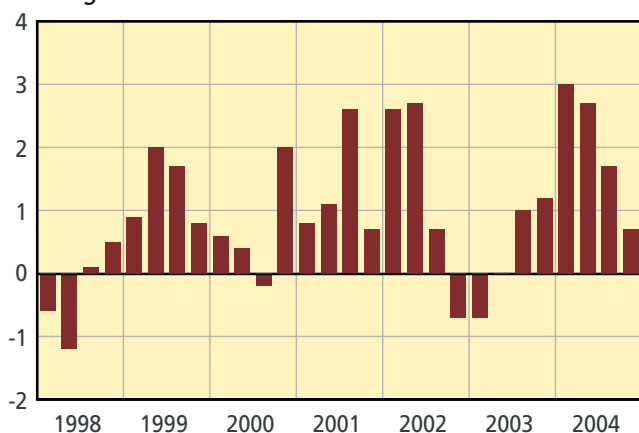
Försvagat exportnetto

Exportens roll som draglok för BNP-tillväxten ser nu ut att minska i betydelse. Den har i stället övertagits av de fasta bruttoinvesteringarna. Exportnettots bidrag till BNP-ökningen på 2,8 procent fjärde kvartalet i fjol blev 0,7 procentenheter. Det innebar ett betydligt mindre bidrag än för de föregående kvartalen under 2004. Detta beror på att importen har ökat farten medan takten i exportökningen har mattats.

Fjärde kvartalet 2004 var ökningstakten för exporten av varor och tjänster 2,7 procent, säsongrensat jämfört med tredje kvartalet. Det var högre än under tredje kvartalet, men lägre än under de båda första kvartalen under året. Jämfört med fjärde kvartalet 2003 var ökningen 9,1 procent, vilket var något svagare än föregående kvartal. Importökningen av varor och tjänster var även den 2,7 procent säsongrensat under fjärde kvartalet. Jämfört med fjärde kvartalet 2003 ökade den 8,7 procent, vilket var en högre takt än något av de tidigare kvartalen under 2004.

Exportnettots bidrag till BNP-förändringen

Jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Procentenheter

Källa: SCB, nationalräkenskaperna Data t.o.m. fjärde kvartalet 2004

Exportökningen för varor och tjänster för helåret 2004 blev 10,2 procent, medan importökningen stannade på 6,7 procent. Exportnettots bidrag till BNP-ökningen på 3,5 procent mellan åren 2003 och 2004 blev 2,0 procentenheter.

Export och import av varor och tjänster

Kvartal 4/2004. Procentuell förändring, volym

	Fjärde kvartalet 2004	Helåret 2004
	Jämfört med föreg. kv. (säsongrensade värden)	Jämfört med kv 4/2003 (faktiska värden)
Export		
Varor och tjänster	2,7	9,1
Varor	2,4	8,2
Tjänster	2,5	12,0
Import		
Varor och tjänster	2,7	8,7
Varor	1,2	8,2
Tjänster	3,5	10,0

Källa: SCB, nationalräkenskaperna

Anm. Att förändringstalen från föregående kvartal för exporten i tabellen ovan framstår som inkonsistenta med varandra beror på att s.k. direkt säsongrensning tillämpats, d.v.s. varje tidsserie har säsongrensats var för sig vilket exempelvis kan innebära, som fallet är i tabellen, att utvecklingstalet för totala exporten visar en mera positiv utveckling än varje komponent för sig.

Från och med första kvartalet 2003 används en ny insamlingsmetod för statistiken över utrikeshandel med tjänster, som beskrivits i flera tidigare utgåvor av denna publikation. Siffrorna för 2003 och 2004 är följaktligen jämförbara. Nivån för exporten respektive importen kan dock på sikt behöva justeras, dvs. det föreligger sannolikt ett tidsseriebrott mellan åren 2002 och 2003, som en följd av övergången till den nya insamlingsmetoden från och med 2003.

I samband med avstämningen mellan produktions- och användningssidan för fjärde kvartalet drogs exporten av varor ned med 1,5 miljarder kr i fasta priser. Denna korrigering var betydligt mindre än motsvarande som gjorts för de tidigare kvartalen 2004. Att produktions- och användningssidan överensstämde bättre fjärde kvartalet än tidigare har att göra med att BNP från användningssidan visade en dämpning – och därmed överensstämde bättre med den svagare utvecklingen som produktionssidan visade även detta kvartal.

Ökad betydelse av merchanting 2004

Så kallad merchanting, som redovisas som en del av tjänsteexporten, uppgick under 2004 till ett belopp om ca 33 miljarder kronor i löpande priser. Detta var omkring 8 miljarder högre än under 2003. Ökningen av merchanting utgjorde därmed ca 25 procent av ökningen av den totala tjänsteexporten under 2004. Merchanting bidrog under 2004 med 0,4 procentenheter till BNP-tillväxten på 3,5 procent. Detta är betydligt mer än bidraget under åren 1993–2003, då effekten i genomsnitt var 0,1 procentenhet per år. Den större omfattningen under 2004 kan ses som en konjunkturreffekt. Näringslivets produktivitetsutveckling drogs upp med ungefär 0,5 procentenheter under 2004 till följd av ökningen för merchanting.

Vad är merchanting?

I produktions- och exportvärdet ingår så kallad merchanting. Den utgörs av svenska företags köp och försäljning av produkter som tillverkats och sedan sålts utomlands utan att ha importerats till Sverige. Tre olika typer av merchanting kan särskiljas:

1. Svenska handelsföretag köper och säljer produkter på världsmarknaden utan att importera dem till Sverige. Detta är den traditionella typen av merchanting. Skillnaden mellan försäljnings- och inköpsvärde registreras som svensk produktion och export.
2. Ett företag verksamt i Sverige konstruerar och marknadsför produkter. Företaget låter ett främmande företag i ett annat land tillverka produkterna till ett överenskommet pris och det svenska företaget säljer sedan produkterna på världsmarknaden till världsmarknadspris som (oftast) är betydligt högre än inköpspriset. Skillnaden mellan försäljningspris och inköpspris registreras som svensk produktion och export och representerar den arbetsinsats som görs i Sverige.
3. Ett specialfall av 2) är när det tillverkande bolaget i utlandet är ett dotterbolag till det svenska företaget.

Om moderbolaget i Sverige i stället låter dotterbolaget i utlandet fakturera kunder i tredje land skapas förädlingsvärdet i utlandet. De inkomster som genereras registreras som svensk kapitalinkomst i form av utdelningar eller återinvesterade vinstmedel i utlandet. Transaktionerna påverkar den svenska bruttonationalinkomsten (BNI) men inte BNP. Det arbete i form av forskning och utveckling och marknadsföring som utförs hos moderbolaget i Sverige bidrar då inte till något positivt förädlingsvärde men väl till inkomster.

Andra beräkningsprinciper än de som beskrivits i de tre merchantingfallen skulle innebära att korrigeringar skulle göras av de uppgifter som registreras i produktions- och utrikeshandelsstatistik både i Sverige och i andra länders statistik. Andra länder skulle också ha behov av att göra motsvarande korrigeringar av svensk produktion och utrikeshandel med ändringar av bokförda värden som skulle bli mycket svåra, för att inte säga omöjliga, att genomföra i praktiken.

Merchanting och produktivitet

Eftersom merchantingposten inte direkt är kopplad till någon sysselsättning i Sverige höjer den produktiviteten. Den sysselsättning som gett upphov till merchantingvärdena kan ligga flera år tillbaka i tiden. Detta förhållande är emellertid inte konstigare än vid allt annat forsknings- och utvecklingsarbete. Vid produktion med stort forskningsinnehåll har forskningsarbetet utförts flera år innan resultatet av forskningen har kunnat omsättas i produktion. Ett typiskt exempel på sådan produktion är läkemedel, för vilka forskningsresultat kan ge upphov till stora produktionsvolymerna många år efter det att forskningen (sysselsättningsinsatsen) avseende en specifik produkt avslutades.

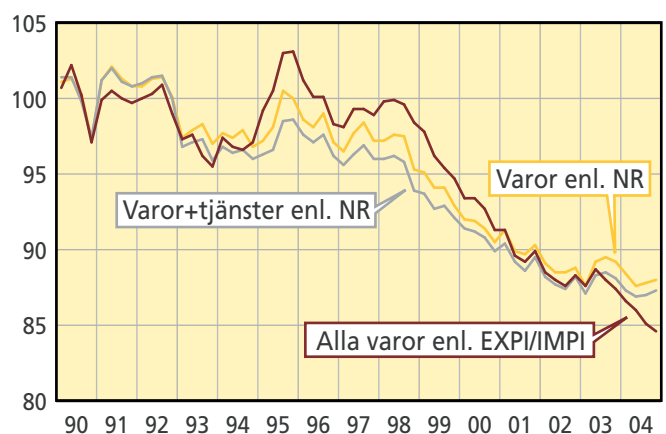
Utvecklingen av terms of trade

Den starka utvecklingen av den svenska exporten har 2004 varit en i hög grad bidragande faktor till tillväxten i ekonomin. Exportnettots bidrag med huvuddelen av BNP-ökningen. Exportnettots bidrag till BNP-tillväxten sedan 1998 framgår av figur på sid. 15.

Exportökningarna i slutet av 1990-talet berodde i stor utsträckning på den starka utvecklingen för telekomprodukterna. Den senare nedgången i den branschen innebar dock att andra branscher i viss mån trädde i förgrunden, men medförde även att exportnettots bidrag till BNP-tillväxten tillfälligt minskade. Från andra halvåret 2003 drar åter telekombranschen och samtidigt har även t.ex. fordonsindustrin gått mycket bra. De kraftiga ökningarna av varuexporten har åtföljts av en stark ökning av arbetsproduktiviteten i den svenska industrin. Utvecklingstalen kan för enskilda år emellertid vara svårtolkade (se denna rapport avseende tredje kvartalet 2003).

Samtidigt som industrins produktivitetsökning under den senaste tioårsperioden varit relativt gynnsam, har under en följd av år prisutvecklingen för Sveriges export respektive import varit ogynnsam, dvs. Terms of Trade (ToT) försämrades. Detta är mest märkbart för tiden från och med 1998. Mellan 1990 och början av 1998 hände inte så mycket med bytesförhållandet, även om en del fluktuationer skedde under denna period. Ett värde under 100 i diagrammet nedan innebär att exportpriserna sjunkit i relation till importpriserna.

Terms of trade för den svenska utrikeshandeln
Index 1990=100

Källa: SCB, nationalräkenskaperna Data t.o.m. fjärde kvartalet 2004 resp. export- och importprisindex

ToT är i diagrammet beräknat på två olika sätt. Det är dels baserat på export- och importprisindex (EXPI och IMPI) för alla varor, dels på de deflatorer som av nationalräkenskaperna använts för export och import av varor, respektive varor och tjänster. Nationalräkenskapernas deflatorer är beräknade utifrån export- och importprisindex, men andra vägningstal m.fl. förklaringar medför att prisutvecklingen inte blir identisk med de månatliga EXPI och IMPI. Sedan början av 1995 har ToT-försämringen varit knappt 10 procent baserat på NR-deflatoren (både varor och tjänster) och knappt 15 procent baserat på EXPI/IMPI för samtliga varor. Särskilt påtaglig har försämringen varit från och med 1999.

Det försämrade bytesförhållandet medför givetvis att intäkterna i löpande priser till det svenska näringslivet, allt annat oförändrat, blir lägre än vad de skulle ha varit om exportpriserna hade haft en bättre utveckling. En större exportvolym krävs för att betala en oförändrad import. Detta är ett resul-

tat som kan förväntas om man agerar på en marknad med hård internationell konkurrens. I slutänden drar slutkonsumenterna i utlandet nytta av de produktivitetsökningar som skett i den svenska ekonomin.

Det kan dock konstateras att en stor del av förändringen i terms of trade härrör från ett fåtal varugrupper. Telekomprodukterna står för uppmot en fjärdedel och energivarorna för närmare hälften av försämringen. Exklusive dessa varugrupper har försämringen av ToT under den senaste tioårsperioden varit knappt fem procent. Utvecklingen framgår av nedanstående diagram.

Terms of trade

Totalt enligt EXPI och IMPI, samt med vissa varugrupper exkluderade. Index 1990=100

Källa: SCB, export- och importprisindex

Data t.o.m. januari 2005

Verkstadsexporten går bra men trögt för kemivarorna

Exportvolymen av varor ökade enligt utrikeshandelsstatistikens exportvolymindex fjärde kvartalet 2004 med 9,4 procent jämfört med motsvarande kvartal 2003. Importen ökade enligt importvolymindex med 8,4 procent. Båda siffrorna skiljer sig med några tiondels procentenheter från nationalräkenskapernas förändringstal, vilket beror på något olika antaganden om prisförändringar, avgränsningen vara/tjänst, korrigeringar i samband med avstämning av nationalräkenskaperna m.m. För helåret 2004 blev exportökningen 9,8 procent och importökningen 7,5 procent, enligt utrikeshandelsstatistiken.

Export- och importvolymens utveckling för vissa varuområden

T.o.m. fjärde kvartalet 2004. Förändring från motsvarande period föregående år, procent

	Export			Import		
	2004	Kv 3/04	Kv 4/04	2004	Kv 3/04	Kv 4/04
Totalt	9,8	8,5	9,4	7,5	9,6	8,4
Skogsvaror	3,6	2,6	4,4	7,0	3,8	11,6
Mineralvaror	7,8	8,7	9,1	3,5	6,4	9,9
– järn o stål	6,4	8,4	8,4	-1,2	2,7	2,2
Kemivaror m.m.	3,7	5,5	0,0	3,3	6,2	-4,3
– läkemedel	-0,6	1,9	-9,3	0,1	3,2	5,5
Energivaror	17,0	13,8	3,1	-3,8	-1,2	3,7
Verkstadsvaror	13,1	11,1	12,7	12,4	15,6	13,0
– elektrovaror inkl. IT, telekom	20,7	19,2	18,9	27,7	30,8	24,8
– vägfordon	17,1	10,2	18,2	9,4	8,1	17,4
– personbilar	..	..	..	15,1	13,8	26,1
Övriga varor	8,7	5,9	11,1	6,0	5,8	6,6
– livsmedel o.dyl.	14,9	6,4	14,9	8,5	8,0	8,6

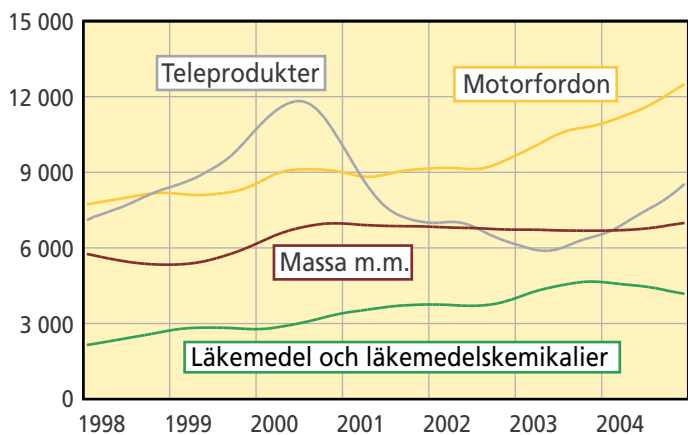
Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik (export- och importvolymindex)

Exporten av verkstadsvaror gick under 2004 mycket bra. För fjärde kvartalet var ökningen 11 procent jämfört med fjärde kvartalet 2003 och för helåret 13 procent. Ännu bättre såg det ut för undergrupperna elektrovaror inklusive telekom, samt för fordonsexporten. Läkemedelsexporten minskade under fjärde kvartalet med 9 procent och även för helåret 2004 blev det en marginell minskning.

På importsidan ökade telekomvarorna kraftigt under förra året. För fjärde kvartalet blev ökningen 25 procent jämfört med fjärde kvartalet 2003, medan ökningen för helåret blev hela 28 procent. Personbilsimporten steg sista kvartalet med 26 procent jämfört med motsvarande kvartal 2003, medan ökningen för helåret blev 15 procent.

I diagrammet nedan visas hur exportvärdet utvecklats över tiden för några varugrupper. Eftersom beloppen uttrycks i löpande priser så påverkas värdena av prisförändringar och valutakursrörelser. Observera att varorna klassificerats enligt Standard för svensk produktindelning efter näringsgren (SPIN 2002), vilken skiljer sig från den i tabellen ovan använda Standard International Trade Classification (SITC). Återhämtningen för telekomvarorna har fortsatt i god takt, liksom den starka utvecklingen för fordonsexporten.

Export fördelad på varor Löpande priser. Trend. Miljoner kr

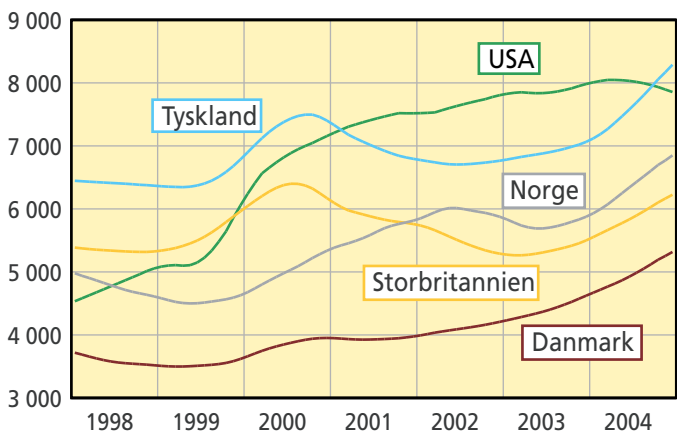
Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik Data t.o.m. december 2004

Exporten av massa och papper har legat på en tämligen oförändrad nivå under flera år, medan läkemedelsexporten snarare har visat en vikande tendens.

Tyskland åter största exportmarknad?

Den landfördelade exporten finns endast i löpande priser. Tyskland, som när det gäller exportvärdet passerades av USA runt årsskiftet 2000/2001, kan nu vara på väg att återta platsen som Sveriges största exportmarknad. För andra halvåret 2004 är detta ett faktum. Exporten dit har utvecklats förvånansvärt starkt sett mot bakgrund av den tröga ekonomiska återhämtningen i landet. Till denna utveckling har givetvis bidragit den efter hand försvagade dollarn. Även i övrigt följer utvecklingen i stort sett de trender som redan tidigare kunnat iakttas. Exporten ökade under 2004 starkt till Polen och Ryssland, men dock förvånansvärt lite till Kina – endast 3 procent i löpande priser.

Export till viktiga exportmarknader Löpande priser. Trend. Miljoner kr

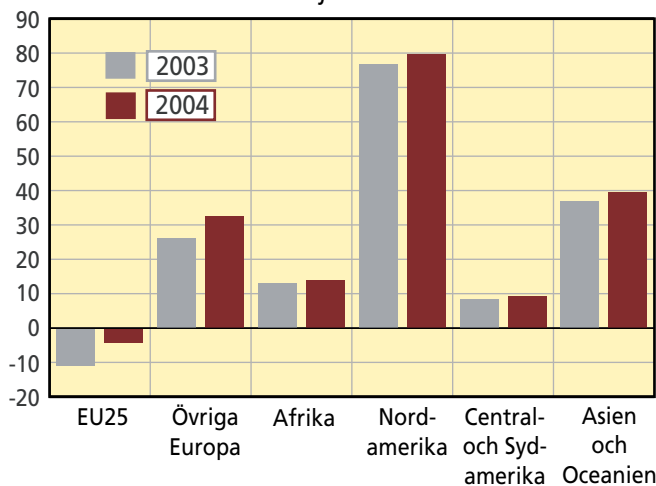
Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik Data t.o.m. december 2004

Negativt handelsnetto gentemot EU

Sveriges starka netto för utrikeshandeln med varor har, som konstaterades redan i förra utgåvan av Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv, helt och hållet uppkommit vid handeln med länder utanför EU, och då i första hand USA. Även handeln med Asien samt Europa utanför EU (största överskottet gentemot Norge) har givit stort överskott, medan handelsnettot gentemot Afrika respektive Central- och Sydamerika har varit av mindre omfattning. Omkring 83 procent av exportöverskottet har uppkommit vid handel med utomeuropeiska länder och av detta faller 47 procent på Nordamerika och 23 procent på Asien och Oceanien. Observera dock att statistiken över importen är fördelad på avsändnings- och inte ursprungsland. En del av den varuimport som har sitt ursprung i länder utanför EU har passerat ett EU-land innan den når Sverige. Detta medför att nettot mot länder utanför EU sannolikt överskattas, och att nettot gentemot EU-länderna i motsvarande grad underskattas.

Sveriges handelsnetto fördelat på olika landområden

Åren 2003 och 2004. Miljarder kr.

Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik

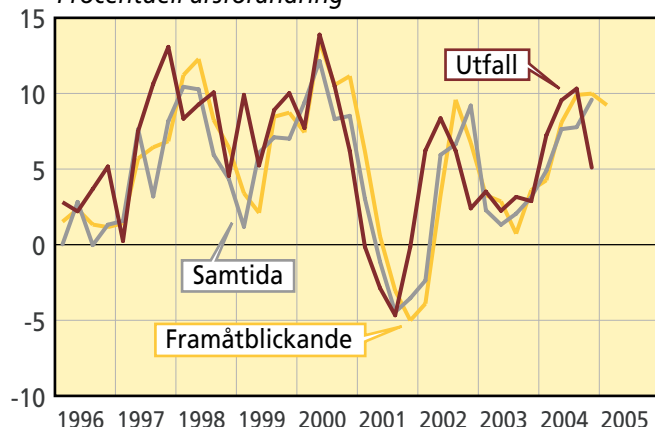
SCB:s ledande indikatorer

Lägre tillväxt i industriproduktionen

Utfallet för industriproduktionen visar på en halvering av tillväxttakten mellan tredje och fjärde kvartalet 2004, från 10,3 till 5,1 procent. Indikatorerna har redan under ett halvt års tid signalerat att kulmen i tillväxttakten skulle nås mot

slutet av året, men de har inte kunnat förutse ett så drastiskt fall. Det bygger på tröghet i produktionsserien för industribarometern på kvartal. Varken kvartalsbarometern för fjärde kvartalet eller månadsbarometern för januari antyder någon dramatisk förändring.

Ledande indikatorer för tillverkningsindustrin
Procentuell årsförändring

Så här görs diagrammet

De ledande indikatorerna, beräknas dels utifrån företagens utfall för det aktuella kvartalet och dels utifrån deras förväntningar om det kommande kvartalet, enligt Konjunkturinstitutets industribarometer. Utgångspunkten är alltså kvalitativa uppgifter från företagen om de anser att produktionen ökar, är oförändrad eller minskar. Utifrån de kvalitativa uppgifterna skattas alltså de kvantitativa enligt nationalräkenskapernas volymutveckling för tillverkningsindustrins förädlingsvärde kalenderkorrigerat. Detta görs med hjälp av ett s.k. Kalmanfilter.¹

¹ För mer information om metoden för den ledande indikatorn, se SCB:s webbplats www.scb.se/Grupp/ekonomi/_Dokument/OllerLI.pdf.

Branschutveckling

Industrin som fram till tredje kvartalet stått för större delen av den ekonomiska tillväxten i fjol, tappade farten under det sista kvartalet 2004. Tillverkningsindustrins tillväxttakt för förädlingsvärdet blev då bara en fjärdedel så stor som under tidigare kvartal, jämfört med föregående kvartal och säsongrensat. Tjänsteproducenterna växte visserligen tre till fyra gånger så snabbt som varuproducenterna, och uppnådde årets högsta tillväxttakt under det sista kvartalet. Detta kompenserade dock i liten grad industrins uppbromsning. Inom tjänstesektorn var det främst företagstjänsterna som växte.

Jämförelserna av den säsongrensade utvecklingen för produktion- och användning i ekonomin mellan tredje och fjärde kvartalet förra året måste dock tolkas med stor försiktighet. I vissa konjunkturskeden, då förändringen mot den tidigare utvecklingen är relativt stor, kan den säsongrensade utvecklingen uppvisa stora skillnader mellan olika delar av ekonomin. Eftersom varje serie säsongrensas separat, och det inte görs någon avstämning så att aggregatens utveckling blir densamma som summan av de ingående delarna, kan det i dessa konjunkturskeden uppstå relativt stora skillnader

mellan delkomponenterna av ekonomin. Det sista kvartalet 2004 är ett exempel där dessa skillnader var betydande.

Förädlingsvärde

Förändring i procent jämfört med föregående kvartal säsongrensat och i fasta priser samt faktiska årsdata jämfört med föregående år.

	2004K1	2004K2	2004K3	2004K4	Helåret 2004
Näringslivet	1,0	1,0	1,0	0,6	4,3
Varuproducenter	2,1	1,5	1,8	0,3	7,2
Tillverkningsindustri	2,6	2,0	1,9	0,5	9,1
Tjänsteproducenter	-0,1	0,0	0,8	1,0	2,0
Företagstjänster	0,5	0,7	0,5	1,1	2,2

Källa: Nationalräkenskaperna.

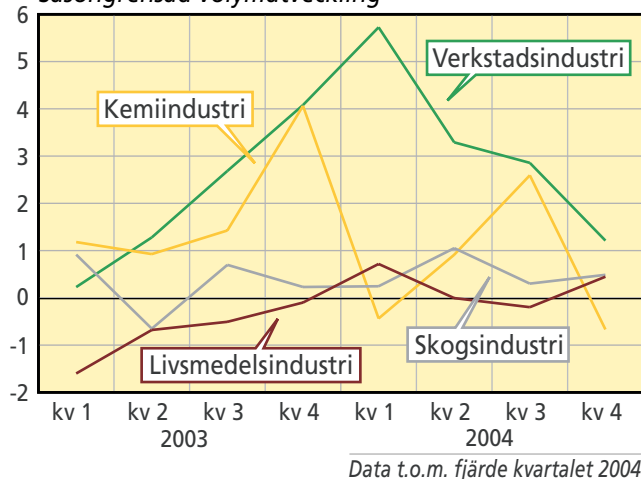
Sammantaget innebar utvecklingen under 2004 att industriproduktionen blev ca 9 procent högre jämfört med 2003. Varuproduktionen inklusive byggindustrin, energisektorn och jord- och skogsbrukets produktion kom därigenom att överträffa 2003 års nivå med drygt 7 procent. Detta skiljer sig markant från tjänsteproduktionen vars expansion begrän-

sade sig till bara 2 procent, vilket innebar att näringslivets produktion inte växte med mer än drygt 4 procent totalt sett under 2004. Jämfört med tillväxttalen som uppnåddes under de närmaste föregående högkonjunkturerna 1995-96 och 1999-2000 är detta inte speciellt höga tal. Då växte näringslivets förädlingsvärde med sex procent per år, men eftersom antalet arbetade timmar växte med omkring 3 procent per år så var produktivitetens utvecklingen under dessa år nästan identisk med vad den var under 2004.

Både upp- och nedvarvning i verkstadsindustrin 2004

Under år 2003 visade industrin en splittrad bild, där den kemiska industrin och verkstadsindustrin fick en viss uppgång mot slutet av året, huvudsakligen förklarad av den egentliga kemiindustrin och motorfordonsindustrin. Först förra året kom en markerad uppgång för industriproduktionen. Bakom uppsvinget under första halvåret i fjol fanns främst en bredare återhämtning inom verkstadsindustrin. Däremot expanderade varken skogsindustrin (därmed avses trävaruindustrin, massa och pappersindustrin samt den grafiska industrin) eller livsmedelsindustrin under 2003 och 2004. Tillväxten för verkstadsindustrin nådde emellertid upp till den högsta nivån redan första kvartalet 2004. Därefter har den visat en avtagande tillväxttakt. Under fjärde kvartalet skedde en markant inbromsning, då tillväxttakten bara orkade upp till 1,2 procent, säsongrensat och jämfört med föregående kvartal.

Industribranschernas produktionsutveckling
Säsongrensat volymutveckling

Den kemiska industrins tillväxt, som verkade vara på gång att återhämta sig under det tredje kvartalet 2004, mattades under fjärde kvartalet.

Jämför man tillväxttakten under det tredje och fjärde kvartalet säsongrensat och jämfört med föregående kvartal uppräknat till årstakt blir dramatiken mer tydlig. De två stora industribranschaggregaten den kemiska industrin och verkstadsindustrin minskade sin tillväxttakt mycket kraftigt. Men även i denna jämförelse är risken för övertolkning betydande, speciellt för utvecklingen under det sista kvartalet år 2004. De säsongrensade förändringstalen bör ses mot bakgrund av det som nämndes ovan, att den säsongren-

sade utvecklingen av BNP mellan de sista två kvartalen 2004 skiljer sig klart från summan av de ingående delarnas utveckling.

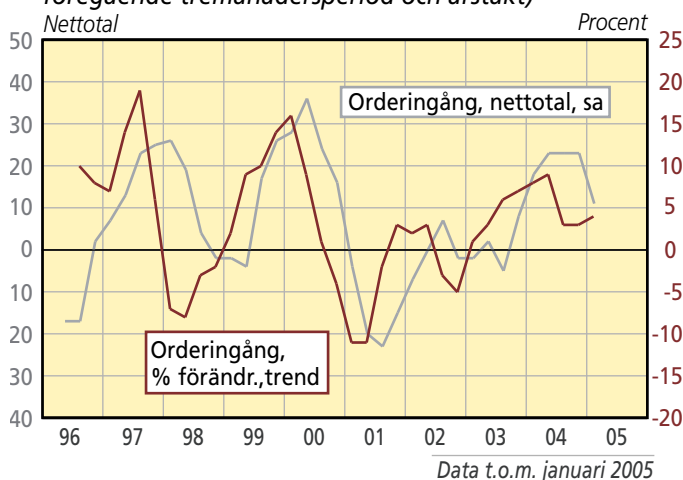
Mönstret som beskrivits ovan för verkstadsindustrins produktionsutveckling under andra halvåret 2004 återfinns mycket tydligt i konjunkturinstitutets barometer för februari 2005. Nettotalen för såväl teleproduktindustrin som motorfordonsindustrin försämrades dramatiskt till klart negativa tal.

För den egentliga kemiska industrin registrerades dock inte produktionsminskningen fjärde kvartalet alls i Konjunkturbarometern, utan nettotalet ökade från 15 tredje kvartalet till 33 för det sista. Vid en bedömning av denna diskrepans måste skillnaden mellan kvalitativa och kvantitativa data beaktas. Även om bägge serierna är säsongrensade så kan skillnaderna i de valda metoderna också påverka jämförbarheten. Slutligen kan också konstateras att för läkemedelsindustrin försvagades exporten tydligt mot slutet av året.

Tidig indikation om avmattning i industrikonjunkturen

Inför den nuvarande avmattningen inom industrin indikerade SCB:s orderstatistik redan i början på september i fjol att en avmattning i industrikonjunkturen kunde vara förestående. Efter det att ordergången hade ökat stadigt och i successivt stegrad takt från tremånadersperioden november 2002-januari 2003 fram t.o.m. tremånadersperioden februari-april 2004 skedde därefter, under tremånadersperioden maj-juli 2004, en första markerad avmattning i ordergången. De första preliminära uppgifterna antydde dock endast en mindre dämpning. Vid en utjämning med trendcykeln är de senast tillgängliga månadsuppgifterna normalt behäftade med en större grad av osäkerhet.

Ordergång totalt – Konjunkturbarometern jämförd med orderstatistiken (förändring från föregående tremånadersperiod och årstakt)

Det visade sig något senare vid nya bearbetningar av data, då statistikuppgifter förelåg för ytterligare någon eller ett par månader, augusti/september, att dämpningen under perioden maj-juli 2004 var klart större än vad som först framkommit. Vidare fortsatte dämpningen i ordergången även under nästa tremånadersperiod augusti-oktober.

Tillväxttakten i orderingången hade på ett halvår därmed fallit kraftigt, från ca 9 procent i årstakt till 2,5 procent under tremånadersperioden augusti–oktober 2004, säsonggrensat, jämfört med närmast föregående tremånadersperiod och omräknat till årstakt. Konjunkturbarometern däremot visade ingen avmattning alls i orderingången under dessa två tremånadersperioder – maj–juli och augusti–oktober – med ett oförändrat nettotal på +23 från tremånadersperioden innan.

Först under den senaste tremånadersperioden november 2004–januari 2005 registrerades i Konjunkturbarometern en dämpning i orderingången, med denna metod, då nettotalet sjönk ganska kraftigt, till +11 från +23 från tremånadersperioden innan. I SCB:s orderstatistik noterades däremot ingen ytterligare dämpning i ökningstakten. Det bör dock här åter påpekas att de allra senaste månadsuppgifterna i orderstatistiken, utjämnade med trendcykeln, är behäftade med en högre grad av osäkerhet.

Kanske bara ett hack i kurvan?

Företagens förväntningar inför de närmaste månaderna visar på nettotal för produktionsutvecklingen under de närmaste månaderna på 33 för maskinindustrin, 58 för teleproduktindustrin, 37 för motorfordonsindustrin samt 52 för den kemiska industrin. Det innebär att om företagens optimism besannas så kommer den mycket svaga utvecklingen under det fjärde kvartalet 2004 bara att bli ett tillfälligt hack i kurvan.

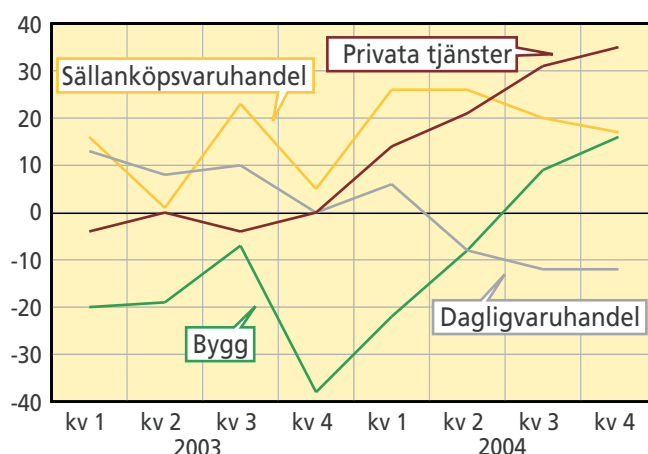
Den svaga utvecklingen för skogsindustrin är främst beroende av massa- och pappersindustrin och den grafiska industrin, medan trävarubranschen gått bättre. Förväntningarna inför de närmaste månaderna är för dessa tidigare svagare delar dock klart mer positiva, då den grafiska industrin ligger på samma nivå som trävaruindustrin med ett nettotal på drygt 30, medan massa- och pappersindustrin nästan når upp till 20. Företagen inom massa- och pappersindustrin har också klart positiva förväntningar om den framtida prisutvecklingen, till skillnad från trävaruindustrin där det är några fler som väntar sig fallande exportpriser än som förväntar sig stigande.

Stål- och metallverksindustrin hade ett mycket gott år 2004 med en accelererande tillväxt. Årstillväxten uppgick till drygt sex procent. Företagen är också klart optimistiska om utvecklingen av såväl priser som produktion under de närmaste månaderna.

Ökad efterfrågan på tjänster

Enligt Konjunkturbarometern vände efterfrågan för tjänsteföretagen från negativa tal¹ under större delen av 2003 till klart positiva från början av 2004, vilket alltså ännu inte resulterat i någon större ökning av tjänsteproduktionen. För detaljhandelns del har dock inte talen varit så positiva. Visserligen har nettotalen varit positiva för sällanköpshandeln, men det har uppvägs av de negativa talen för livsmedels-handeln.

Nettotalen för produktion respektive försäljning

Källa: KI:s konjunkturbarometer

Data t.o.m. fjärde kvartalet 2004

Efterfrågeuppgången för uppdragsverksamhet var enligt KI-barometern tydlig under 2004, med nettotal kring och över 30 procent för de tre sista kvartalen. Samma mönster, men ännu tydligare gick igen hos datakonsulter och dataserviceföretag. Dessa branscher har också haft en tendens till att öka antalet anställda under 2004. Trots att flera av de andra delbranscherna inom den privata tjänstenäringen har haft en sämre utveckling medförde det dock att sysselsättningstalen för hela den privata tjänstesektorn nådde upp till nollpunkten för nettotalet under det fjärde kvartalet 2004.

Tjänsteföretagens förväntningar om sysselsättningsutvecklingen under de närmaste månaderna är svagt positiva. Det var de dock också inför det sista kvartalet i fjol. Som nämnts infriades dock inte förväntningarna utan hamnade på nollstrecket. Försäljningspriserna som slutade sjunka i början av 2004 förväntas öka under de närmaste månaderna enligt något fler företag än de som förväntar sig minskningar. En ytterligare diskussion om prisutvecklingen i datakonsultbranschen följer i avsnittet om tjänsteprisindex nedan.

Jämförelse mellan användandet av TPI och inputindex i NR-systemet

Tjänsteprisindex, TPI, används numera för flera produktgrupper vid nationalräkenskapernas (NR:s) volymberäkningar. Nedan jämförs utfallet då TPI har använts för fastprisberäkningen av datakonsulttjänster med den tidigare metoden, då löneindex användes. Viktigt att komma ihåg är att detta inte behöver visa den faktiska skillnaden som skulle ha uppstått om NR inte hade haft tillgång till TPI. Detta beror dels på att NR ibland korregerar inputindex (oftast nedåt med antagandet om att inputindex brukar ge ett för högt index), dels på grund av avstämningskorrigeringar.

Grundläggande för ett prisindex är att en förändring i transaktionsvärdet avser endast prisförändringen. Justering skall göras för kvalitets- och volymförändringar. För prismätningar

¹ Företagens svar uttrycks i nettotal. Nettotal är saldot mellan andelen företag som uppgett ökning respektive minskning av en viss variabel. Exempel: om 40 procent av företagen uppger att produktionsvolymen ökat och 10 procent att den minskat (50 procent uppger att den är oförändrad) så blir nettotalet i det fallet 40–10=30.

för tjänster medför detta stora svårigheter då tjänsterna ofta är individuellt anpassade till kundens behov. De metoder TPI räknas fram med inom olika branscher är internationellt vedertagna. Däremot kan användandet av TPI inom ländernas nationalräkenskapssystem skilja sig åt. Sverige är ett av de första länderna som använder TPI för datakonsulttjänster för fastprisberäkningen av produktionsvolymerna.

För att NR skall kunna använda TPI måste undersökningen ha pågått i ett år eftersom NR använder t-1 index (prisutvecklingen jämfört med föregående helår). Detta betyder att NR ännu inte kan använda flera av de index som nyligen börjat produceras, t.ex. annan transportförmedling, vägtransporter av gods m.m.

<i>TPI beräknas för</i>	<i>Startår</i>	<i>inom NR</i>
Hotell	1995	1996
Lufttransporter av passagerare, inrikes	1996	2000
Lufttransporter av passagerare, utrikes	1999	2000
Uthyrning av andra lokaler än bostäder	1996	1997
Telekommunikationstjänster	2000	2001
Biluthyrning	2001	2002
Postbefordran	2002	2003
Datakonsulttjänster	2002	2003
Arkitekttjänster	2003	2004
Andra tekniska konsulttjänster	2003	2004
Juridiska och ekonomiska konsulttjänster	2003	2004
Annan transportförmedling	2004	
Vägtransporter av gods	2004	
Sjötransporter av gods	2004	
Lufttransporter av gods	2005	
Bankernas betalningstjänster	2005	
Reklamtjänster	2005	

TPI för godshantering, varulagring och magasinering, uthyrning av personal, detektiv-, bevaknings- och säkerhetstjänster, rengörings- och sotningstjänster utvecklas under 2005.

Jämförelser visar att det är i branscherna SNI 72 (datakonsulttjänster) och SNI 74 (andra företagstjänster) som användandet av TPI har haft en större påverkan på resultatet.

TPI respektive löneindex

Procentuell utveckling enligt TPI respektive löneindex samt differens i förädlingsvärden för datakonsulttjänster (SNI 72) då TPI används som deflator (tidigare användes löneindex)

	<i>TPI</i>	<i>Löneindex</i>	<i>Diff TPI-Löneindex procentenheter</i>	<i>Diff i FP t-1 milj. kr.</i>
2002=100				
kv 1	-1,90	0,12	-2,0	202
kv 2	-2,95	0,01	-3,0	382
kv 3	-3,45	-0,11	-3,3	469
kv 4	-4,09	0,65	-4,7	706
Helår 2003	-3,10	0,17	-3,3	1 759
2003=100				
kv 1	-2,10	0,50	-2,6	298
kv 2	-2,59	1,71	-4,3	598
kv 3	-2,69	1,85	-4,5	668
kv 4	-2,67	2,31	-5,0	872
Helår 2004	-2,51	1,59	-4,1	2 436

TPI för datakonsulttjänster används av NR fr.o.m. 2003. Som framgår ovan så blir det en ganska stor skillnad i resultatet.

Löneindex finns endast för hela SNI 72 medan TPI finns för delarna. Förutom det faktum att TPI respektive löneindex

mäter olika saker kan även viktningen inom TPI påverka. Det finns fyra produktgrupper inom SNI 72 och fyra delindex beräknas således.

Räkneexemplet visar att med användningen av TPI ökar förädlingsvärdet för datakonsulter med nära 2,5 miljarder kronor för år 2004. Detta är ett exempel på den rena effekten av TPI före avstämningarna och bör inte övertolkas. Innan NR började använda TPI gjordes ändå justeringar av löneindex för att bättre spegla volymutvecklingen.

I Europa är det endast Sverige, Storbritannien och Frankrike som har TPI för datakonsulttjänster. Även i Frankrike används detta för deflatering inom nationalräkenskapssystemet.

Tjänsteprisindex, TPI, är ett producentprisindex och används inom de svenska nationalräkenskaperna för att fastprisberäkna tjänsternas produktionsvärden på produktgruppsnivå. (Inom nationalräkenskapssystemet betraktas tjänster och varor som likvärdiga, och båda benämns produkt.) TPI mäter den genomsnittliga utvecklingen av transaktionspriser under ett kvartal. (Transaktionspris är tjänstens verkliga pris som köparen betalar och säljaren behåller.) Prisuppgifterna samlas in från producenter av tjänster i första distributionsledet. TPI levereras till nationalräkenskaperna ca 45 dagar efter mätperiodens utgång. Ett flertal index publiceras samtidigt på SCB: s webbsida.

Bakom benämningen tjänsteprisindex döljer sig en rad olika prisindexserier vilka beräknas till en viss del på olika sätt beroende på tjänstens typ och komplexitet.

Utvecklingen av TPI vid SCB bedrevs 2000–2003 som ett projekt för att på ett systematiskt sätt utveckla TPI och därmed tillgodose de internationella kraven på kvalitetsförbättringar inom nationalräkenskaperna. Den nya PPI manualen och Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts var vägledande. Handboken klassificerar fastprisberäkningsmetoder av produktionsvärden (deflatorer) i tre olika metodklasser A, B och C. Från och med år 2006 får medlemsländernas nationalräkenskaper inte använda C-deflatorer. Som C-metoder betraktas deflatering med faktorprisindex, löneindex (inputmetoder) eller med sådana PPI (producentprisindex), TPI eller KPI (konsumentprisindex) som inte är relevanta för produkten i fråga, t ex KPI generalindex.

TPI utvecklas således primärt för att ersätta C-klassade deflatorer som diverse löneindex och faktorprisindex. Produktionens output bör deflateras med outputprisindex dvs. med prisindex för den färdiga produkten. Löneindex är ett prisindex för endast en av produktionsfaktorerna, nämligen arbetskraft. Till skillnad från faktorprisindex har outputprisindex påverkats av produktivitetsutvecklingen och av förändringar i vinstmarginalen.

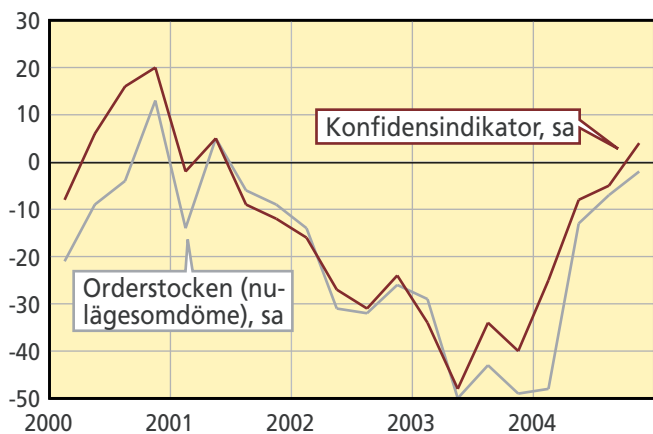
Totalt finns det 400 produktgrupper i de svenska nationalräkenskaperna, 120 av dessa finns inom tjänster. Den största delen av dessa är marknadsproducerade tjänster. Utvecklingen av TPI startade i de största tjänsteproduktgrupper, men det finns många små produktgrupper kvar att utveckla TPI för.

Det största problemet för tjänsteprisindex, TPI, är kvalitetsvärderingar. Att finna en representativ och samtidigt stabil tjänst för prismätning är mycket svårt. Den snabba produktutvecklingen, de stora variationerna i tjänsternas sammansättning och den långtgående individualiseringen (kundanpassningen) är tjänsternas självaste kännetecken.

Det ser fortsatt ljus ut för byggandet

Byggproduktionen ökade successivt under de tre första kvartalen 2004, säsongrensat från föregående kvartal, men minskade svagt sista kvartalet. Accelerationen under förra året blir ännu tydligare när en jämförelse med motsvarande kvartal föregående år görs. Under det sista kvartalet låg produktionsnivån 3,9 procent högre än motsvarande kvartal ett år tidigare.

Konfidensindikatorn för byggindustrin och bedömningen av orderstocken
Nettotal, säsongrensade data

Källa: Kl:s konjunkturbarometer

Data t.o.m. fjärde kvartalet 2004

Någon uppbromsning under fjärde kvartalet märks inte i Konjunkturbarometern, där nettotalet för byggandet ökade från 9 till 16 från tredje till fjärde kvartalet. Utöver de tidigare nämnda tänkbara orsakerna till diskrepansen mellan kvalitativa barometerdata och kvantitativa data kan läggas att det inte finns någon direkt källa för produktionsutvecklingen i byggindustrin, utan nationalräkenskapernas bedömning av den kvartalsvisa utvecklingen baseras på uppgifter om bygginvesteringar och sysselsättningsutvecklingen i branschen.

Orderingången till byggindustrin har också förbättrats kraftigt under det gångna året. Nettotalen har gått från klart negativa tal till positiva. Såväl bedömningen av orderstocken som konfidensindikatorn ligger nu kring nollstrecket, vilket är en dramatisk förbättring. Nettotalet för konfidensindikatorn är nu till och med positivt. Det var hela 14 kvartal sedan detta senast inträffade. Bedömningarna av byggandet under det kommande året är också mycket positiva med nettotal kring 50-strecket.

Nya metoder för beräkning av IPI

Industriproduktionsindex (IPI) är en viktig ekonomisk variabel, som kan användas för beskrivning och analys av industrikonjunkturen. Från och med undersökningsmånaden januari 2005 används nya statistiska metoder för att beräkna IPI. SCB:s nya metod för att beräkna IPI ger bättre underlag för att beskriva och analysera den ekonomiska utvecklingen under längre perioder än tidigare. Den ger också bättre jämförbarhet mot nationalräkenskapernas utveckling för industriproduktionen.

Målvariabeln för IPI är förädlingsvärdet, men då SCB inte har tillgång till kostnader för produktionen på månadsbasis, mäter IPI bruttoproduktionen. Indata till IPI är olika indikatorer för produktionen, dvs. industrins leveranser, producerade kvantiteter samt antal arbetade timmar. Skattningar av produktionsvärdena fastprisberäknas med producentprisindex (PPI).

Tidigare har IPI beräknats som en fastbasindex och sammanvägningen av IPI från beräkningsnivåer till publiceringsbranscherna gjordes med förädlingsvärden för basåret.

Säsongrensning och korrigering för antal arbetsdagar i en månad gjordes med programmet X-11-ARIMA på finaste

beräkningsnivå. Därefter sammanvägdes de säsongrensade serierna till publiceringsnivåer med förädlingsvärden för basåret. Denna metod brukar benämnas indirekt säsongrensning.

Nu har s.k. kedjeindex införts för att beräkna IPI, varvid mera aktuella förädlingsvärden används vid branschaggregeringen. Det betyder att för varje år används föregående års vikter för branscherna. Nationalräkenskaperna införde kedjeindex år 1999 (kedjeindex finns för perioden från och med 1993 och framåt). Härmed blir IPI beräknad med kedjeindex mer jämförbar med nationalräkenskapernas produktionsutveckling för industribranscherna.

Utöver att beräkna IPI som en kedjeindex har en ny säsongrensningsmetod införts. Denna görs nu på motsvarande sätt som i nationalräkenskaperna. Metoden benämns TRAMO/SEATS (Time Series Regression with Arima Models and Outliers/Signal Extraction of Arima Time Series) och finns beskriven på SCB:s webbplats. För varje serie identifieras en bästa tidsseriemodell som skattar och eliminerar effekter av säsong, antal arbetsdagar och andra störningar.

Den tidigare använda metoden för säsongrensning av IPI, X-11-ARIMA-metoden och TRAMO/SEATS skiljer sig åt i många avseenden. Från användarsynpunkt är den viktigaste skillnaden att de säsongrensade serierna med TRAMO/SEATS har mindre variabilitet, inte minst avseende månadsförändringar. För att illustrera skillnaderna redovisas två diagram för säsongrensad IPI och motsvarande månadsförändringar uppräknade till årstakt. Vi har valt IPI för tillverkningsindustrin (SNI=D) samt industrin för varaktiga konsumtionsvaror (SNI=VKON). I diagrammen används förkortningen X11A för X-11-ARIMA-metoden och TR/S för den nya metoden TRAMO/SEATS. Vi diskuterar först nivåskillnaderna i tillverkningsindustrin och i industrin för varaktiga konsumtionsvaror.

Av diagram 1 framgår nivåskillnader mellan fastbasindex och kedjeindex. För basåret 2000 är det inga skillnader, men dessa ökar med tidsavståndet till basåret. 1990 är skillnaden ca 11 indexenheter. Detta illustrerar att de vikter från år 2000 som tidigare användes vid beräkning av fastbasindex 1990 är inte representativa för industrins sammansättning år 1990. Nedgången enligt fastbasindex 1990–1993 är klart överskattad. Kedjeindex visar i stället en obetydlig nedgång inom tillverkningsindustrin.

IPI beräknad som en fastbasindex visar i genomsnitt ett indextal på 75,7 år 1990 respektive 106,5 år 2004, dvs. en tillväxt på ca 41 procent och ca 3 procent årligen. Motsvarande index för kedjeindex är 64,5 för 1990 och 107,9 för 2004, dvs. en ökning med drygt 67 procent totalt och med ca 5 procent årligen. Skillnaderna i nivå under 2000-talet är dock obetydliga. Kedjeindex visar alltså en högre årlig tillväxt med nära två procentenheter under perioden 1990–2004 för tillverkningsindustrin jämfört med fastbasindex.

För industrin avseende varaktiga konsumtionsvaror visar kedjeindex, enligt diagram 4, en nivå på ca 50 år 1990 och något över 100 år 2000, dvs. en ökning med ca 100 procent. Motsvarande för fastbasindex visar en ökning från en nivå på ca 75 till ca 100, dvs. en ökning med ca 33 procent. Den årliga genomsnittliga ökningstakten för denna period är enligt kedjeindex ca 10 procent och 3 procent enligt fastbasindex.

Förutom att spegla en aktuell branschstruktur har beräkningen av IPI förbättrats genom att införa en ny metod för säsongrensning och korrigering för antal arbetsdagar. Det ger säsongrensade serier med mindre variabilitet. För användaren kommer det därför att bli lättare att göra tidsjämförelser på basis av säsongrensade serier. Detta märker man framför allt när det gäller förändringen från en månad till nästföljande månad. Detta illustreras av diagram 2 för tillverkningsindustrin. Här redovisas månadsförändringarna av IPI uppräknade till årstakt för fastbasindex säsongrensat med X11A och motsvarande för kedjeindex säsongrensat med TR/S. Variabiliteten hos förändringstalen har minskat med ca 50 procent.

Nu beräknas också trendsattningar för samtliga branscher. Månadsförändringarna baserade på trendsattningar är stabilare mått på förändringar än motsvarande för de säsongrensade serierna, vilket tydligt framgår av diagram 5. Månadsförändringarna baserade på trendsattningen för tillverkningsindustrin enligt diagram 2 visar en likartad konjunkturrell utveckling 1990–2004 som nationalräkenskaperna visar, (se diagram 3).

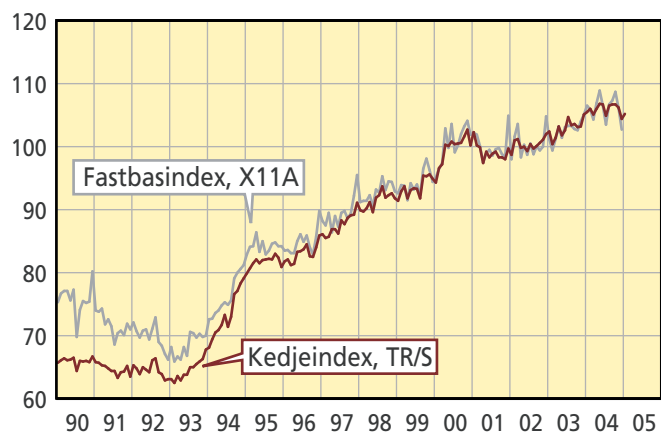
Kedjeindex för IPI är infört i SCB:s databaser för samtliga branscher för månadsberäkningar och kvartalsberäkningar avseende faktisk och kalenderkorrigerad IPI, säsongrensat och kalenderkorrigerad IPI samt trendsattningar. För årsindex redovisas faktisk IPI. Vid jämförelser mellan IPI och nationalräkenskaperna är det dock viktigt att känna till olikheter i definitioner. I nationalräkenskaperna är målvariabeln förädlingsvärden i fasta priser medan IPI använder leveransvärdet i flertalet branscher.

Sammanfattningsvis kan sägas att de nya metoder som införts för beräkning av industriproduktionsindex resulterar i att

- jämförelser av IPI över längre tidsperioder blir säkrare än tidigare
- variabiliteten hos säsongrensade serier blir mindre än tidigare
- skillnaderna i konjunkturbilden enligt IPI och nationalräkenskaperna minskar

Diagram 1

Säsongrensad industriproduktionsindex Tillverkningsindustri. Index 2000=100

Källa: SCB, industriproduktionsindex

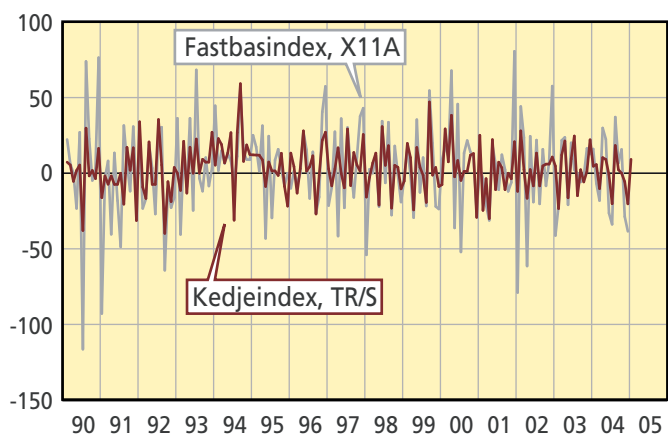
Data t.o.m. januari 2005

Diagram 2

Säsongrensad industriproduktionsindex

Procentuell förändring. Årstakt.

Tillverkningsindustri

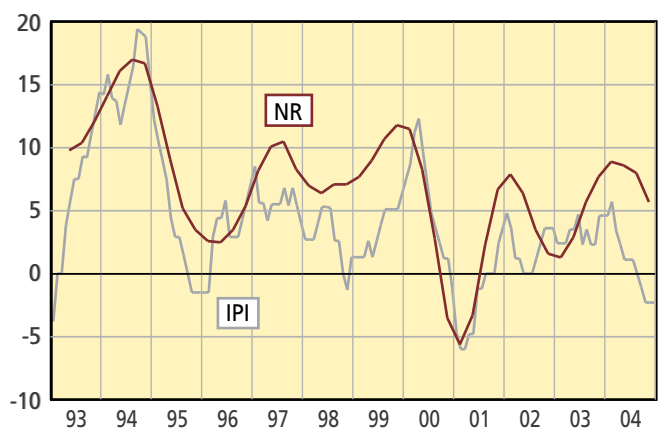
Källa: SCB, industriproduktionsindex

Data t.o.m. januari 2005

Diagram 3

Industriproduktionen enligt IPI respektive nationalräkenskaperna

Procentuell förändring av trend. Årstakt

Data t.o.m. december 2004

Diagram 4

Säsongrensad industriproduktionsindex

Varaktiga konsumtionsvaror. Index 2000=100

Källa: SCB, industriproduktionsindex

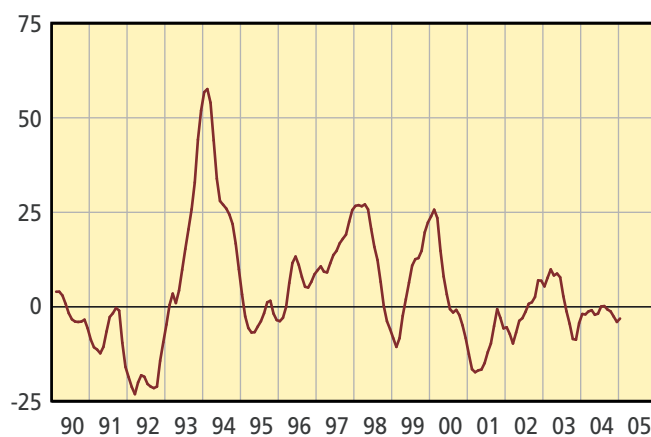
Data t.o.m. januari 2005

Diagram 5

Säsongrensad industriproduktionsindex

Procentuell förändring av trend. Årstakt.

Varaktiga konsumtionsvaror

Källa: SCB, industriproduktionsindex

Data t.o.m. januari 2005

Arbetsmarknaden

Fler lediga jobb men färre anställda

Den privata sektorn utvecklades något bättre under fjärde kvartalet 2004 än motsvarande period året innan. Antalet anställda var i stort sett oförändrat. Däremot ökade både antalet lediga jobb och lönesumman med 11,6 respektive 3,8 procent. Utvecklingen för den privata sektorn är bättre än genomsnittet för hela ekonomin där antalet anställda minskade med 27 100 personer (0,7 %). Det totala antalet lediga jobb ökade med 1,4 procent och den totala lönesumman med 2,9 procent. Ökningen av antalet lediga jobb inom privat sektor signalerade att arbetsgivarna var i ökat behov av arbetskraft. Arbetskraftsbristen, uttryckt som antalet vakanser, visade en ännu kraftigare ökning med cirka 20 procent. Denna förändring har ännu inte avspeglats i någon ökning av antalet anställda och heller inte i antalet nyanställda. Dessa ligger kvar på samma nivå som motsvarande kvartal 2003. Utvecklingstakten för lönesumman var positiv för tredje kvartalet i rad och ökade under fjärde kvartalet mer än de två tidigare kvartalen.

Inom den offentliga sektorn minskade antalet anställda med 24 700 personer (1,8 %). Nästan hela minskningen skedde inom kommunal sektor som hade 22 200 färre anställda jämfört med föregående år, en minskning med 2,5 procent. Även antalet lediga jobb i offentlig sektor minskade, -18,5 procent. Lönesumman i offentlig sektor ökade med 0,9 procent.

Anställda inom tjänstebansherna ökar

Inom branscherna fastighetsbolag och företagsservicefirmor ökade antalet anställda under fjärde kvartalet 2004 med 1,7 procent. Likaså inom handeln ökade antalet anställda, dock med måttliga 0,5 procent. Även antalet lediga jobb och lönesumman ökade för dessa branscher. Inom branschen tillverkningsindustri minskade dock antalet anställda med 1,2 procent samtidigt som lönesumman ökade med 3,8 procent.

Arbetsmarknadsläget oförändrat fjärde kvartalet enligt AKU

Såväl antalet sysselsatta (i genomsnitt 4 189 000) som antalet arbetade timmar var oförändrade fjärde kvartalet 2004 jämfört med samma period 2003 enligt AKU. Också den svaga minskning av arbetslösheten (till 5,1 %) som uppmättes ligger inom den statistiska felmarginalen. Arbetslösheten var alltså lägre bland kvinnorna (4,8 %) än bland männen (5,3 %).

I den mån statistiskt säkerställda förändringar kan noteras, går de i negativ riktning. En viss förskjutning har skett från fast anställda till tillfälligt anställda. Likaså har antalet undersysselsatta, det vill säga personer som arbetat mindre än de skulle vilja, ökat med ca 13 procent på ett år. Två tredjedelar av de undersysselsatta är kvinnor.

Ännu ingen vändning för sysselsättningen

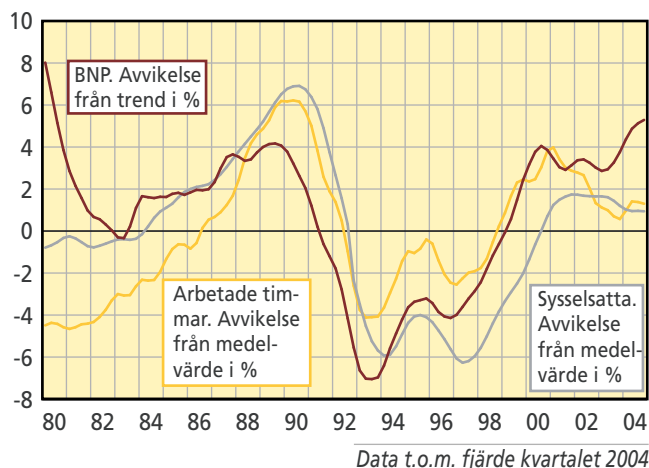
I föregående nummer av Sveriges ekonomi presenterades en studie som visade att utvecklingen på arbetsmarknaden i form av antal sysselsatta och antal arbetade timmar, med viss tidsförskjutning följer BNP:s avvikelse från tillväxttenden. Tidsförskjutningen varierade emellertid beroende på konjunkturläge och vilken variabel som studerades.

Fyra kvartal efter att BNP började öka i förhållande till trenden visade antalet sysselsatta under tredje kvartalet förra året en uppgång. Detta skulle kunna tyda på att en vändpunkt på arbetsmarknaden hade nåtts. Denna tidsförskjutning kan betraktas som normal, eller möjligen något större än normalt. För att en vändpunkt ska anses vara etablerad behöver tredje kvartalets uppgång hålla i sig även under nästkommande kvartal. Sysselsättningen minskade emellertid mellan tredje och fjärde kvartalet, säsongrensat. Någon stadig uppgång i sysselsättningen har alltså ännu inte inträffat. Vi kan därför inte dra slutsatsen ännu att sysselsättningen vänt uppåt.

Under sista kvartalet förra året avtog tillväxten samtidigt i både BNP och antalet arbetade timmar. Antalet arbetade timmar följde i studien BNP närmare än antalet sysselsatta. Med utgångspunkt i de senaste 25 årens utveckling skulle detta kunna indikera att uppgången redan är på väg att brytas. Det kan emellertid precis lika väl vara så att konjunkturuppgången bara drabbats av en tillfällig svacka.

Vändpunkterna i BNP, sysselsatta och arbetade timmar

Procent, referensår 2000

Notera: Bilden visar de säsongrensade seriernas avvikelse från trenden. För antalet sysselsatta och antalet arbetade timmar, som saknar tydliga trender, redovisas avvikelsen från genomsnittet.

Några nyckeltal för arbetsmarknaden

År	Kvartal	Arbetade timmar, förändring jämfört med föreg. år ¹ procent AKU procent ² NR		Sysselsatta 1 000-tal AKU	Arbetslöshet procent AKU	Andel sjuk- frånvarande ³ AKU	Sysselsättning enligt regering- ens mål ⁴ AKU	Andel avgångna ⁵ KS	Vakans- grad ⁶ procent KVIKS	Genomsnittl. rekryterings- tid, mån. ⁷ KVIKS
2001	4	-0,4	-0,6	4 222	3,8	4,0	78,1	3,6	0,6	0,7
2002	1	-3,5	-3,2	4 184	4,1	4,4	77,4	3,2	0,6	0,6
	2	1,1	1,0	4 264	3,8	3,9	78,4	3,2	0,6	0,4
	3	-1,9	-0,4	4 306	4,2	3,7	78,7	3,7	0,6	0,4
	4	-1,4	-2,3	4 223	3,9	4,3	77,7	3,5	0,5	0,5
2003	1	-1,4	-0,5	4 172	4,7	4,4	76,9	3,1	0,7	0,6
	2	-2,8	-2,5	4 268	4,6	4,1	78,1	2,8	0,4	0,3
	3	-1,7	-1,3	4 295	5,0	3,7	78,3	3,1	0,4	0,4
	4	0,0	-0,5	4 200	5,2	4,1	77,2	3,1	0,4	0,4
2004	1	-1,8	0,6	4 146	5,9	4,1	76,2	2,7	0,4	0,4
	2	1,9	1,4	4 234	5,5	3,7	77,3	2,7	0,4	0,5
	3	-0,9	0,0	4 285	5,6	3,4	77,7	3,1	0,4	0,4
	4	-0,6	1,3	4 189	5,1	3,7	76,5	3,0	0,4	0,4

¹ Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare. Data är ej justerade för olikheter i helgdagars placering och övriga ledigheter. AKU-data avser arbetade timmar i genomsnitt per vecka under kvartalet och NR-data avser volymen arbetade timmar per kvartal.

² I samband med årsberäkningarna för 2002 reviderades nivåer och utveckling av arbetade timmar något för kvartalen såväl bakåt som framåt i tiden.

³ Andel av de sysselsatta i åldern 16–64 år som uppgivit att de varit frånvarande från arbetet p.g.a. sjukdom hela referensveckan.

⁴ Regeringen har som mål att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år skall vara sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden år 2004. Som sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden räknas sysselsatta enligt AKU exklusive friårslediga, personer i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen anställningsstöd, allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd, of-fentligt tillfälligt arbete (OTA), resursarbeten i offentlig verksamhet och stöd till start av näringsverksamhet (enligt statistik från AMS).

⁵ Andel avgångna definieras som antalet avgångna med tillsvidare anställning dividerat med antalet tillsvidareanställda. Tidsserien avser den privata sektorn.

⁶ Vakansgrad definieras som antalet vakanser (obemannade lediga jobb som kan tillsättas omedelbart) dividerat med antalet anställda. Tidsserien avser den privata sektorn.

⁷ Genomsnittlig rekryteringstid definieras som antalet lediga jobb dividerat med antalet nyanställda. För en härledning av detta mått hän-visas till Ante Ferms artikel i Ekonomisk Debatt 2003:6 http://www.sofi.su.se/~afaldocs/Den_nya_vakansstatistiken.pdf.

Summary

During the fourth quarter of 2004 GDP growth slowed down markedly, mainly as a result of a slowdown in output growth in manufacturing. Between the third and fourth quarter, growth in manufacturing was subdued to 0.5 per cent, compared to increases during the previous quarters of about 2 per cent per quarter. At the same time, GDP growth slowed down to 0.3 per cent during the fourth quarter, seasonally adjusted, which was less than half of the corresponding rate during the first three quarters.

The latest GDP calculations for the supply and use side of the economy were in relative good balance compared with previous quarters. Previously, the user side showed considerably higher growth figures than the production side, which therefore was corrected upwards. Calculating the fourth quarter 2004 the user side was much closer to the outcome of the production side. Thus, reconciliation corrections to balance GDP from both sides were fewer than previously. Seen from a historical perspective, this normally occurs during a decline in economic activity.

GDP grew by 3.5 per cent between the years 2003 and 2004, of which 0.5 percentage points are due to the unusually large calendar effect during the year, with four more working days than usual. In addition, 0.4 percentage points are due to what is known as merchanting, which accelerated during the year in connection with the upturn in the economy. During the past three years 2001–2003, GDP growth was considerably weaker, around 1.5 per cent per year. Both the escalation and the slowdown last year are due to the development for the manufacturing industry.

The first indications of a slowdown for the order inflow for manufacturing were noticed in Statistics Sweden's monthly statistics on industry's new orders for July last year. We have in our previous reports pointed out that the statistics on new orders have been systematically somewhat ahead of answers from enterprises on order inflow in the Business Tendency Survey. Thus we could anticipate that the slowdown would show up in the Business Tendency Survey, but with some delay. This was the case with a delay of about two quarters.

Since September 2004, monthly statistics on industrial production have shown negative figures. The annual rate of the industrial production index was minus 2.2 per cent in January 2005.

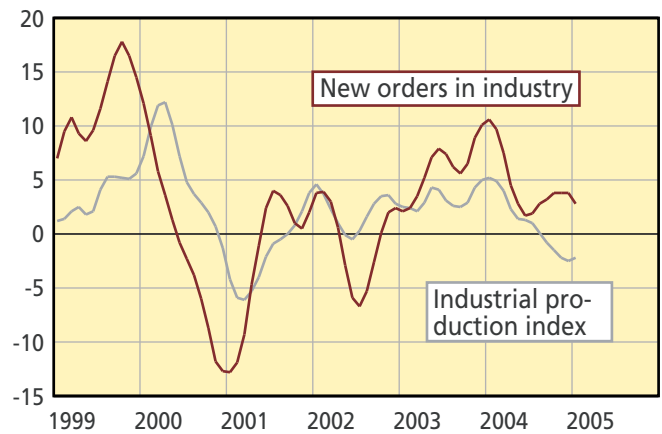
In 2004, capacity utilisation in manufacturing has been near the peak for production that is possible with the available production capacity. Normally, investments begin a pick up after some delay from the time that the economy hits bottom and has begun the upward phase. Last year, investments in manufacturing rose by only 1.2 per cent, and picked up later than indicated in the investment survey, i.e. only in the fourth quarter did we see a more significant

upturn. (Both the May and October survey had predicted a 5 per cent increase for the entire year). In total, gross fixed capital formation rose by 5.1 per cent in 2004, according to the National Accounts.

New orders and production in industry

Per cent change from previous month, annual rate.

Trend

Source: Statistics Sweden

Data up to and including Januari 2005

The contributions from net exports to GDP-growth dwindled to 0.7 per cent during the fourth quarter, which was much smaller than earlier in the year. While the growth of exports was a bit slower in the fourth quarter, the growth of imports accelerated.

Household consumption expenditures contributed to GDP by 0.8 percentage points in the fourth quarter, which is somewhat lower than previous quarters in 2004. The increase in consumption was just under 2 per cent during the fourth quarter, which was in line with the average for both 2004 and 2003. Government consumption gave a negative contribution to GDP growth by 0.2 percentage points during the fourth quarter. Compared to the corresponding period in 2003, employment in the general government sector fell during the fourth quarter, as it did during the greater part of 2004.

Despite weak growth during the fourth quarter, productivity growth was still quite high. Employment, measured in both the number of persons and the number of calendar-adjusted hours worked, decreased compared to the corresponding period in 2003. Employment also decreased in the fourth quarter compared to the third, seasonally adjusted. So we still have not seen any stable upturn in employment.

Due to the unusually large calendar effect on GDP and hours worked during 2004, we have pointed out in earlier reports that productivity growth should be also calculated according to calendar adjustment and not just unadjusted. There were two more working days than usual in the fourth quarter. Productivity in the business sector rose then by 2.9 per cent, calendar-adjusted.

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Lena Hagman, huvudredaktör	08-506 942 23	lena.hagman@scb.se
Bo Bergman	08-506 945 42	bo.bergman@scb.se
Hans-Olof Hagén	08-506 944 66	hans-olof.hagen@scb.se
Eva Hagsten	08-506 942 27	eva.hagsten@scb.se
Leif Munters	08-506 945 09	leif.munters@scb.se
Vera Norrman	08-506 943 04	vera.norrman@scb.se
Bo Sandén	08-506 946 94	bo.sanden@scb.se
Lars-Erik Öller	08-506 943 33	lars-erik.oller@scb.se
Olle Djerf, konsult, SCB		olle.djerf@scb.se

Medskribenter:

Claes-Håkan Gustafson, arbetsmarknad
Julie Bonde, finansmarknad
Sofia Nilsson, finansmarknad
Per Ericson, nationalräkenskaperna
Birgitta Magnusson, nationalräkenskaperna
Sven Öhlén, nya metoder för beräkning av IPI
Peter Nilsson, säsongrensning av KPI
Linnéa Källqvist, säsongrensning av KPI

Grafisk form och webbpublicering:

Monica Andersson	08-506 943 62	monica.andersson@scb.se
Arne Orrgård	08-506 950 73	arne.orrgard@scb.se